

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1873.

15:e årgången

1:a häft.

Innehåll:

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

ORIGINALOMSLAG SAKNAS

Några vinkar om konsten i hemmet.

I.

Handarbetet använt till bostadens försköning.

Hvem i våra upplysta tider älskar ej det sköna och konsten såsom dess förklaring? Du och jag, min läsare, tillhöra utan tvifvel deras varmaste beundrare. Vi tro på det skönas gudomliga ursprung och konstens förädlande makt. Vi glädja oss åt den svenska konstens lifliga utveckling och beundra dess alster på museer och utställningar. Vi glädja oss särskildt åt att äfven qvinnan får vara med om denna vackra verksamhet, och tänka måhända med en smula stolthet på den andel Tidskrift för Hemmet haft i utverkandet af denna förmån.

Så långt är allt godt. Men om vi nu, särskildt de ibland oss, som hafva en gnista ansvar för, eller någon del i, detta stegrade intresse och denna lifvigare verksamhet för konsten, om vi nu se oss litet närmare omkring: hvar äro de mångbepresade följderna af detta myckna sysslandet med det sköna? Är sinnesriktningen verkligen ädlare, sederna förmildrade, människorna mera rent menskliga, mera lyftade öfver det låga och lumpna i lifvet? Har ens den allmänna smaken blifvit renad, det skönas område vidgadt, konsten bättre förstådd?

Och om så icke är, hvar ligger felet? Har möjligen qvinnan någon andel äfven deri? Eller för att ställa frågan mera direkt: Hvad göra Sveriges bildade qvinnor för att främja konsten och sprida dess förädlande inflytande?

”Vi läsa estetik” svarar man oss, ej utan en viss sjelfbelåtenhet.

”Vi gå på slöjdskolan” heter det från annat håll.

”Vi följa de ypperliga föreläsningarna på konst-akademien”, svarar slutligen en tredje grupp, ”och der högre anlag finnas, egna vi oss med själ och hjerta åt konsten, färdiga att offra allt för dess tjänst”.

Nå väl! allt detta låter ju ganska godt! Men hvad är då konsten? På läsarens läppar sväfva kanske redan några lärda definitioner från boken och lärosalen; men det är icke detta vi vilja veta. Utan vi fråga: Hvad är konsten — icke för konstnären utan för *menniskan*; icke för ateliern utan för *hemmet*; icke för ”den högre bildningen” utan för *nationens lif*?”

Att besvara dessa frågor i deras helhet vore en uppgift, som toge i anspråk större kraft och djupare insigt än vi kunna förfoga öfver. Låtom oss därför taga blott en liten del deraf, den minsta, men innersta, och därför kanske betydelsefullaste; låtom oss taga *konsten i dess tillämpning på hemmet*, och se hvad den innebär och om vi der hafva någon uppgift att lösa.

"Men", invänder man, "konsten i hemmet — det är ju något som angår endast ett fåtal människor, egentligen blott konstnären och de lycklige, som kunna köpa hans verk, och jag hör icke till någonderas antal".

Välan, käre läsare, du är icke någon Mæcenas, vi medgifva det, men är det så alldeles säkert att du icke är konstnär, eller åtminstone borde vara det?

Du rodnar helt blygsamt, mönstrar i tankarna ritningarne från slöjdskolan och anteckningarna från föreläsningssalen, eller kanske ditt ritalbum från sista sommaren — men nej! — De äro vägda och befunna för lätta: Konstnär, det har vår Herre icke ämnat dig till.

Men vi fråga ännu en gång, är du alldeles säker derpå? Har icke vår Herre ämnat oss alla till konstnärer, d. ä. till det skönas vårdare och tjenare, ja, skapare — hvar och en på sitt område? Och, ännu mera, ha vi ej omedvetet fuskat i konsten, litet hvar, ofta på ett förvändt och oriktigt sätt, just därför att det skett omedvetet och i okunnighet?

Medgifver man detta, så skall man äfven medgifva att den konststart, som ligger oss qvinnor närmast är just *konsten i hemmet*, d. ä. konsten att pryda och försköna vårt hem, bringa dess olikartade elementer till full harmoni, och fylla det med detta skönhetskimmer, detta onämnbara välbehag, som smeker ögat på samma gång det fröjdar hjertat och förädlar sinnet?

Är man nu ense härom så ligger den slutsatsen nära, att det är okunnigheten om denna egendomliga konststart och qvinnans uppgift med afseende på den, som jemte mycket annat, verkar förlamande på den stora konsten och hämmar dess förädlande inverkan.

Låtom oss då tillsammans söka få ett klarare ljus öfver denna uppgift, göra oss reda för hvad den innebär, hvad motstånd vi hafva att öfvervinna, hvad material att bearbeta, hvad mål att nå. Och då vår egen instinkt eller erfarenhet ej alltid torde vara att lita på, så låtom oss taga med en af de få vägvisare, som stå att finna på detta område, i allt fall den ende vi för vår del

känna: *Jacob Falke*, en tysk konstkritiker, hvars studier öfver "konsten i hemmet" äro rika på goda varningar och lärdomar.

Arbetsfördelningens grundsats gör sig gällande på alla områden, icke minst inom hemmet, om och här såsom alltid gränserna äro obestämda. Den enas uppgift måste gripa in i den andras och det hela bindas fast tillsammans af en osynlig gemensam kraft, lik den, som sammanhåller kropparnas atomer. Att rätt fördela arbetet och dock stärka sammanhållningskraften är en af hemlifvets svåraste uppgifter, hvars lösning beror af förhållandet mellan de ledande krafterna. Men nu är jemnvigtsförhållandet mellan makarna också ett skönhetsförhållande, som i väsendtlig mån inverkar äfven på den yttre harmonien i hemmet. Der detta förhållande är hvad det bör vara — en förtrolig samrådighet, med tyngdpunkten för den manliga viljan förlagd till de *yttre*, för den qvinliga till de *inre* lifsområdena, — der blir, såsom vi redan antydt, konsten i hemmet företrädesvis qvinnans uppgift. Icke så som skulle hvarje hemmets prydnad ovilkorligen vara ett verk af hennes konstskicklighet och flit, hvilket äfven med bästa vilja, vore omöjligt. Men der hennes hand ej räcker till der träder hennes smak, hennes fina takt, hennes urskiljande val i stället. Hvarje småsak bär vittne om hennes skaplygne, det hela är uttrycket af hennes inneboende ande, likasom diktverket af skaldens, eller bildverket af den skapande konstnärens.

Att denna den qvinliga konstnärsandens skapelse, i hvilken vi skulle indiktat allt det skönaste af vårt eget väsende, dock ofta synes så torftig på både harmoni och skönhet har sin grund i många närliggande orsaker.

En hafva vi redan påpekat då vi nämnde *okunnigheten*. En annan är den på vissa håll rådande *liknöjdheten för det sköna*. Våra svenska husmödrar göra sig ofta till trålar under nyttans ok, än af smak och vana, än af den missriktade sjelfförnekelse, som spelar en så stor rol i våra qvinnors historia. För sådana husmödrar äro nyttan och ordningen *allt*. Men konsten vill skönhet i nyttan, harmoni i ordningen.

En tredje orsak finna vi i det på den motsatta sidan rådande *föraktet för det nyttiga och hvardagliga*. Bland de estetiskt bildade, och icke minst bland våra unga qvinliga konstnärsaspiranter, fattar man nämligen gerna konsten såsom inskränkt till penselns och mejselns område och missaktar verksamheten i hemmet såsom

sysslade endast med "obetydliga hvardagligheter", med "lumpna småsaker".

Men just därför att de äro hvardagliga, d. v. s. att de dagligen omgifva oss, blifva dessa småsaker af en utomordentlig betydelse. I sjelfva verket borde ingenting, som kan bidra att odla skönhetssinnet anses obetydligt eller värdelöst, minst inom hemmet der intrycken af skönt och oskänt redan i det späda barnasinnets inpräglade grundlinierna till den vuxna människans sinnesriktning, omdöme och smak.

Sjelfva dess uppfostrande kraft gör sålunda det sköna och verksamheten för detsamma till ett oundgängligt element i hemlivet, som under inga förhållanden kunna ersättas af de stora konstalstren på museerna. Långt ifrån att hållas isolerade och främmande för hvarandra borde därför konsten i hemmet och konsten i ateliererna sättas i närmaste och innerligaste samband. Man kunde säga att de förutsätta hvarandra. Der konsten i hemmet saknas blir den större konstverksamheten oförstådd, ofta äfven missriktad; der de stora konstverken fattas, fattas äfven grundbestämningen och kontrollen på det skönhetsbegrepp, som utgör vilkoret äfven för konsten i hemmet.

"Välän!" invänder man från ett annat håll "låt vara att konsten och det sköna verkligen hafva hela den förädlade makt, som man tillskrifver dem, så äro de ju dock företräden, som ej stå hvem som helst till buds. Skönhetssinnet är ett medfött anlag, som icke är allom gifvet, och det kräfver dessutom en hög grad af bildning och välmåga för att kunna tillgodogöras".

Sjelfva dessa invändningar bestyrka vår åsigt. Medgifver man att förmågan att fatta och njuta det sköna, är i mer eller mindre mån beroende af uppfostran och att denna förmåga, ytttrad i handling, återverkar i sin ordning uppfostrande på omgifningen, så har man i och med detsamma erkänt värdet af konsten i hemmet och tillerkänt kvinnans verksamhet för detsamma en djup betydelse för mensklighetens odling. Och för öfrigt, är väl det medfödda skönhetssinnet så sällsynt som man är böjd att tro? Tillhör det icke snarare dessa allmänna grunddrag i menniskonaturen, som, ehuru af olika art och styrka hos olika individer, dock aldrig helt och hållet saknas, när ej en förvänd uppfostran lyckats utplåna dem? Och har man ej sett detta medfödda skönhetssinne göra sig gällande, äfven der rikedom och bildning saknas?

Flera af våra yppersta konstnärer, som utgått från fattiga och obildade hem, vittna för denna åsigt, och kanske närmar sig en tid då bildningens aristokrater icke blott skola erkänna det skönhetsinne, som röjer sig i vår allmoges omedvetna konstskapelser (sniderier, väfnader, konstsoöm m. m.), utan sjelfva gå tillbaka till denna den enklaste formen af konsten i hemmet, för att lära af den.

Om vi under denna lilla skärmytsling med våra osynliga motståndare funnit:

— att det sköna ingalunda är en fiende till det nyttiga, utan tvärtom, genom att pryda det, vill fördubbla dess gagn;

— att konsten och verksamheten för det sköna icke är ett monopol för målaren och bildhuggaren utan tillhör oss alla, både som rättighet och pligt;

— att den stora konstverksamheten på ateliern förutsätter den mindre i hemmen och måste bygga på den såsom sin första grundval;

— att konsten i hemmet är företrädesvis en kvinnans uppgift och utgör ett viktigt element i familjens och folkets uppfostran;

— att hon icke är inskränkt inom rikedomens rämärken eller får betraktas blott såsom en frukt af nutidens förfinade bildning, utan kan spåras redan i vår allmoges från förfädrarnas ärfda bohag, drägter och arbetssätt, samt slutligen

— att hon just i denna sin ursprungligaste, naivaste form kan blifva en läromästare för våra öfverförfinade och förkonstlade hem — hafva vi lyckats öfvertyga oss om detta, då hafva vi också brutit udden af motståndet och kunna nu, med antagande af *konsten i hemmet* såsom en erkänd och berättigad idé, gå vidare för att tillse hvari hon egentligen består.

Konsten i hemmet, är såsom vi redan antydtt, icke den, att, när tillgångarne så medgifva, smycka vår bostad med ett eller annat större konstföremål, utan den långt svårare, att af hemmet skapa ett skönt och harmoniskt helt, samt genom utbildande och öfvande af skönhetsinnet och konstfärdigheten inom familjen förädlande inverka på den allmänna smakriktningen. Så fattad delar sig konsten i hemmet i tvänne verksamhetsarter:

- 1) *handarbetet, användt till hemmets försköning, samt*
- 2) *bostadens konstnärliga anordning.*

”Man kunde”, säger Jacob Falke, ”tillägga ännu ett tredje: *klädedrägten*, ty hvem vill väl förneka att äfven här den nog-

grannaste omsorg, den finaste konstnärliga smak vore på sin plats. En dame som försummade denna sida af saken, för att utslutande omhulda den andra, skulle ju sjelf vara en dissonance i sin harmoniska omgifning, hon skulle med den skärande motatsen af sin egen personlighet förstöra det konstverk hon sjelf skapat”.

Ehuru varmt instämmande i förf:ns åsigt härom måste vi dock lemna toilettfrågan åsido, för att här endast sysselsätta oss med handarbetet, och i ett följande häfte gifva några vinkar om bostadens konstnärliga anordnande.

”Då man ser”, säger den tyska förf:n, ”huru de allra första och påtagligaste lagar för ornamentering och färgsammansättningar varit våra arbetande damer fullkomligt okända, och att ledtråden för deras arbete tydligen varit allt annat än eftertanken, eller ett något så när klart begrepp om uppgiften, dess medel och mål, då synes det sannerligen löna mödan att litet närmare skärskåda denna konstart”.

Gäller detta om det färska trädet, hvad skall man då säga om det torra! Står det så till med det tyska handarbetet, huru skall det då befinnas vara med det svenska, som hemtar alla sina ingifvelser från det tyska, och på senare tider, hvad broderi i färger beträffar, bestått nästan endast i att fullborda hvad som blifvit påbörjadt i Tyskland.

Handarbetet är dock just den punkt der qvinnans verksamhet för en reform af den allmänna smaken bör och måste börja, och der hennes kall att verka, ej blott för det sköna i allmänhet, men för det sköna i den egendomliga form, hvarunder folkanden fattat och återgifvit det, framstår såsom en oafvislig pligt.

Ville man samla exempel på den förvända smak, som råder inom det qvinliga handarbetet skulle de, menar Herr Falke, fylla en hel bok. För att bli öfvertygad härom ber han oss blott kasta en blick in i tapisseribodarne och andra utställningslokaler för handarbeten, eller bläddra i några af de mest spridda journaler, der, enligt hans förmenande, det goda och vackra, som verkligen finnes, försvinner i massan af det fula och ändamålsvidriga.

Utan att vara fullt så stränga som den tyske kritikern, må vi väl medgifva, att anmärkningen har sin tillämpning äfven hos oss, hvartill här kommer den ytterligare svagheten att allt hvad vi ega i fråga om smak och stil i handarbeten, vare sig godt eller dåligt, är lånadt, importeradt. För öfrigt måste vi gifva vår kritiker rätt då han gisslar detta förkonstlade manér att lika-

som insmuggla ändamålet med arbetet under en förklädd form, såsom då man hänger en toffel på väggen till urställning, torkar pennan i manen på ett lejon, eller lägger en hund till pall under våra fötter — allt idéer, säger han, som äro ungefär lika lyckade som om man toge sig för att urholka en venusbild och begagna den till kappsäck.

Han omtalar till och med en dame, som broderat sitt eget porträtt på en skrifstol åt sin man. Så långt ha vi då ännu ej kommit hos oss, men hvem vet hvarthän det utländska exemplet kan föra oss, då vi aldrig blifvit vanda att sjelfständigt tänka öfver, ännu mindre studera dylika saker.

Har deremot en gång den tanken gått upp för oss, att det är det enkla, det ändamålsenliga, icke det sökta eller konstlade, som utgör det vackra, att äfven inom handarbetet det passande och det konstsköna måste beherrska vårt val, så lära vi oss lätt att taga oss i akt för missgrepp, sådana som de Herr Falke påpekar.

Om det t. ex. erkännes vara olämpligt att sätta sig på ett porträtt eller en hund, eller i allmänhet på bilder af lefvande varelser, så kommer man lätt till den upptäckten, att det icke heller är lämpligt att begagna dem till ryggstöd, till hufvudkudde eller pall, m. m., allt bruk, som vi fått i arf efter baroquetiden, säger Falke, och som det är hög tid att frigöra oss ifrån.

Men icke nog med att vi sålunda förfela ändamålet med vårt arbete, vi misstaga oss äfven ofta om platsen för dess användande. På en pall t. ex. förlägges vanligen hela broderiet till den af fötterna snart smutsade och utnötta öfverytan, i stället att det bordt pryda den omgifvande kanten och lemna öfverytan tom eller på sin höjd prydd med ett ytterst enkelt arbete i glest mönster. Det samma gäller om lampmattor, ljusstaksbrickor, o. m. d. äfvensom borddukar, hvilkas ståtliga midtornament vanligen skylas eller stympas af böcker och planschverk. Broderiet är en fin konst, och en sådan får icke bortslösas på ovärdiga föremål, eller på sådana, som tjena endast till underlag för andra saker.

För att rätt kunna använda en konst måste vi dock göra oss reda för dess art och ändamål. Nu är konstsofnaden, ehuru en skön, dock icke egentligen en fri, sjelfständig konst. Hon är icke sitt eget ändamål, utan har den mera tjenande uppgiften att smycka och pryda föremål, som dagligen omgifva oss och såmedelst insmyga elementen af det konstsköna i vårt hvardagslif. Konst-

sömmerskan måste således alltid hafva i minne att hennes upp-
gift är, icke blott att så vackert som möjligt utföra det arbete
hon har för händer, utan ock att afpassa det efter det föremål
och den omgifning det skall pryda. Hon måste söka icke blott
hvad som är vackert i och för sig, eller det som faller henne
sjelf bäst i smaken, utan hvad som bäst motsvarar det föremål
hon vill försköna. Har hon väl den saken klar, blir hennes nästa
fråga huru hon lättast skall kunna nå sitt mål, och hon väljer
då det arbetssätt, som med största enkelhet och snabbhet förenar
den vackraste verkan. Vi begå nämligen ofta det misstaget, på-
står vår vän Falke, att inbilla oss att den möda vi nedlagt på
ett arbete eller de tekniska svårigheter vi haft att öfvervinna,
förhöja konstverkets estetiska värde. Det är dock alldeles icke
förhållandet. Konsten är något helt annat än det konstiga; ju
enklare medlen, desto högre uppskattas det vackra resultatet.

Konstsömmen, säger Falke, är ett målande med nålen, och
kan hon ock ej syfta så högt som målningskonsten, så har hon
dock vissa företräden framför denna i materialets böjlighet, färger-
nas rikedom, mjukheten och glansen i garn och silke. Med ett
ord, brodösen har sitt eget område dit målaren icke kan följa
henne och hvarinom hon kan röra sig ganska sjelfständigt.

Använd till bostadens försköning delar sig konstsömmen i
trenne skiljda arter med hvar sitt olika, ehuru alltför ofta för-
vexlade område: *chatérsömmen* eller *plattsömmen*; *tapisserisömmen*
eller *korsstyngnet*, samt *applikations-* eller *påläggsömmen*.

Den förstnämnda eller *chatérsömmen* är onekligen den konst-
närligaste formen af allt handarbete och den enda, som tillåter
oss arbeta fullt fritt, i det vi kunna lägga tråden alltefter teck-
ningens fordringar, likasom målaren använder sin pensel. Det är
också den enda söm, som på konstnärligt sätt kan återgifva
naturliga föremål, djur, blommor, figurer m. m. Ehuru både svår
och arbetsam, der det gäller finare partier, medgifver dock platt-
sömmen vid täckandet af större ytor ett ganska enkelt och snabbt
arbetssätt, hvari 14- och 1500-talets brodöser voro väl hemma-
stadda.

Statens historiska Museum har några få arbeten af gammal-
dags *chatérsöm*, som närma sig konstverket i skönhet och som
äro väl värda att uppmärksammas af alla som egna sig åt det
finare handarbetet. Inom gamla slägter påträffar man äfven ibland

familjeklenoder af detta slag, som kunna tjena till mönster för de yppersta brodöser *).

I dess högsta form är dock chatérsömnen, frukta vi, nästan en utdöd konst, och i vår mångsysslade tid är det ej att vänta, knappast att önska, att den åter skall uppblomstra. Det är, som sagdt, i alla fall icke sättet för arbetets utförande utan dess resultat, som ger det dess värde såsom konstprodukt. Om nu således de årslånga arbetena med härfint silke taga för mycken tid och tålmod i anspråk, så låtom oss använda samma arbets-sätt med groftrådigare silke, sefargarn eller Mosswole och vi skola frambringa den vackraste verkan **).

Korsstynget med alla dess biarter är i mycket en motsats till chatersömnen och har också en helt annan bestämmelse, hvilken närmast torde kunna betecknas med konstordet färgmosaik. Geometriska, af räta och brutna linier bildade motiv, t. ex. stjernor, à la greques m. fl. äro, enl. Falke, ur strängt stilistisk synpunkt, de enda tillåtna. Omöjligheten af att med korsstyngets hårda, rätvinkliga kvadrater återgifva de mjuka formerna eller smältande färgförtoningarna i en figurmålning eller uttrycken af glädje, sorg eller hat i det menkliga anletet borde väl ock säga sig sjelf. Icke heller de naturliga blommorna med sina rundade och sväl-lande former få enligt Falke tagas i anspråk af tapisserisömnen, så snart ej arbetet är ämnadt att ses på ett sådant afstånd att de skarpa kantiga linier, sömnen bildar, sammanflyta för ögat.

Utän att gå så långt i stränghet mot tapisseri-vurmen som Falke, måste vi litet hvar erkänna, att den under sin snart femtioåriga enväldstid, gifvit anledning till sällsamma missbruk. Man kan urskilja i dess historia en hel mängd olika perioder: för vår del hafva vi upplefvat en hund- och en fogelperiod, en idyll- och landskapsperiod, en figurperiod, en snäckperiod samt en blomster- och en ornamentsperiod. De första tapisseriarbeten vi kunna erinra oss var en kudde, föreställande en hund i fullt språng, samt ett par små väskor att bära på kedjor vid skärpet, före-

*) Vi hafva för närvarande i vårt förvar en samling dylika arbeten, som på några få veckor genom enskilda bemödanden blifvit från olika kretsar sammanförd och som dock är nog rikhaltig att kunna framställa en hel serie af handarbetets historia.

Vi nämna detta här blott som bevis på huru mycket vi i den vägen hafva att taga vara på och lära af samt hur lätt detta låter sig göra, blott man får blicken öppen för sakens vigt och betydelse.

**) Vi tro oss dessutom, med ledning af vissa grenar af den äkta forntida chatérsömnen har uppfunnit ett slags snabbsöm, som har många af den gamla metodens företräden och hvarom anvisningarna till medföljande planscher-mönster lemna ytterligare upplysning.

ställande den ena en moderlig scen mellan en ko och hennes kalf, den andra — en ruin med ett vattenfall! Vi skratta nu åt dessa förvända idéer, allt under det vi dock sjelfva göra oss skyldiga till lika stora missgrepp. Eller är det mycket förnuftigare att "bära hundhufvudet" på tåspetsarne, såsom det senaste modet på broderade tofflor bjuder, än att stoppa det bakom ryggen i form af en kudde? Utvisar det mera konstnärlig takt att packa ned sina frackar och stöflor emellan Thorwaldsens "Natt och Morgon" än att förvara sin näsduk i ett vattenfall?

Svaret faller af sig sjelft, men saken är att — vi aldrig kommit att tänka på saken, och det är nu detta vi skulle lära oss. Vi finna då lätt att tapisserisömmen bör inskränkas till sådana mönster, som korsstynget lämpar sig att återgifva; och blir dess område derigenom begränsadt så vidgas det dock i annan mening snart sagdt i det oändliga, genom lättheten för den, som gjort sig förtrogen med blott de första elementen i stil- och färglära, att sjelf sammansätta sina mönster.

"Ändamålet med tapisserisömmen", säger Falke, "är det sköna färgspelet, och uppgiften består i att finna färgkompositioner med regelbunden men vexlande fördelning af sköna, harmoniska, lugna eller rika intryck".

Vill man gå utöfver denna enklare art af ornamentalkomposition, vill man framställa yppigt rundade former, blommor eller lefvande figurer af hvad slag som helst, då måste man lemna diletantens teknik och begagna en mera konstnärlig.

För den fantastiska ornamentiken äfvensom för figursöm af en viss art erbjuder applikations- eller påläggsbroderiet de största fördelar. Och måhända finnes det intet slags konstsoöm som med så enkla medel och så ringa möda gifver så vackra resultat. Lånad från Orienten har påläggsömmen med sig införlifvat de enklare arterna af chatérsömmen, äfvensom det slags broderi, som fordom användes egentligen till landskapsbilder och hvaraf man ännu kan få se ett och annat prof infattadt i ram och glas och försedt med en utförlig dedication till "mon cher père" eller "ma très chère mère". Vi ville kalla denna art af konstsoöm kontursoöm, ehuru den äfven kan anbringas till svag skuggning. Dertill kommer det så kallade stjelkstynget, det enkla och dubbla kedjestynget, snoddsöm, "kråkspark", kors- och hoppstyg och hvad de allt heta dessa olika sätt att fästa, kanta och smycka eller förbinda de pålagda större figurerna af kläde eller siden, band, snodder, m. m. De flesta "genombrytningar" eller "bottnar", som

göra så god verkan i fantastiska ornament-mönster, utföras äfven med kontursöm. Vissa arter, t. ex. stjelkstynget och kedjesömmen användas dessutom äfven att fylla mindre figurer och man har på sista tiden infört ett nytt användningssätt deraf, kalladt persisk broderi (se modetidningen Freja 1873 N:o 4), hvarvid hela mönstret fylles med olika slag af denna söm.

Påläggsömmen med alla dess variationer fordrar större smak och insigt, men kan också behandlas friare och frambringa större resultat än tapisserisömmen. Den har dessutom fördelen af att kunna utföras hastigare och med mindre kostnad, åtminstone i fråga om större arbeten. Så t. ex. kan man ju blott med litet snören och band, samt en och annan klädes- eller sidenlapp, anordnade i ett smakfullt och karakteristiskt mönster, på det elegantaste pryda lambrequins, borddukar, dörrförhängen och äfven möbeltyg, hvilket allt skulle fordrat mångdubbelt mera arbete att fylla med tapisseri. På ett af våra gamla familjegods der riddarsalen blifvit restaurerad i gammal stil lærer husfrun hafva prydt väggarna med tapeter i påläggsöm efter gammalnordiska mönster, ett arbete, som med tapisseri kanske fordrat en half mennisko-ålder, och troligen, såsom man ännu ser på ett och annat herresäte, lemnats ofullbordadt med nålen qvarsittande sådan den lemnats af länge sedan multnade händer.

Jemte det här i sina hufvudarter nämnda broderiet i färger användas äfven till bostadens prydnad hvitbroderier, virkningar, knytarbeten m. m. och detta enl. Falke i allt för stor skala, och vi skola en annan gång gifva äfven denna sida af konstarbetet en belysande öfverblick. Här måste vi stanna vid det redan sagda, tilläggande blott, hvad Falke förbigått, *hemväfnaden*, såsom ett ingalunda ovigtigt element i konstverksamheten för bostadens förskönande.

Vi hafva en gång framkastat den tanken, att qvinnan varit banbrytare för mannen i många riktningar, der han sedan framgått som segrare eller skapare medan hon sjelfmant gått tillbaka eller af honom blifvit återförvisad till mera underordnade områden. Bland andra sådana verksamhetsarter nämnde vi äfven konsten, antydande att qvinnornas i de gamla nordiska sagorna så ofta omtalade favoritsysselsättning att i väfven insömma bilder från sina hjeltars bragdrika lif, möjligen voro de första försöken till bildande konst i Norden. Nyligen hörde vi en af våra förnämsta fornforskare antyda detsamma och vi fasthålla här denna

tanke såsom ännu ett kraftigt skäl för nordens qvinnor att icke förakta eller förgäta handarbetet.

Särskildt tro vi att konstväfnaden skulle lemna ett stort och tacksamt fält för deras skönhetssinne och uppfinningsgäfvor, om blott den likasom konstsoömmen riktades, ej allenast med de bästa utländska mönster och uppfinningar utan äfven med de inhemska form- och färgmotiv, hvarpå vi hafva så rik tillgång.

Så länge man, såsom nu, låter handarbetet urarta till en slafvisk härmningskonst upphör det att ega något intresse för mera tänkande personer, och så uppväxer omärkligt, just hos den mest begåfvade ungdomen, detta förakt för handarbetet, som vi i ett föregående häfte varnat för, samt detta ringaktande af konsten i hemmet som vi härofvän påpekat såsom en hotande tendens hos våra estetiskt öfverbildade unga damer. Men saken har ännu en fara. Konsten förlorar, då den öfvergår till blott härmning, sin uppfostrande karakter. Den lånade smaken, då den blir förherrskande, undergräfvor den egna. Efterbildningsvurmen, drifven till ytterlighet, dödar ursprungligheten och den skapande förmågan.

"Men", invänder man misstroget, "blir ej ett fattigt, från kulturens brännpunkter så aflägsat land som vårt dock alltid beroende af utlandets smakriktning? Finnes det ens något svenskt som är vackert? Ega vi verkligen något stoff till en fösterländsk utveckling af konsten i hemmet?"

Dessa frågor hoppas vi att tidskriften framdeles skall kunna besvara genom skickligare och erfarnare pennor än vår. Här hafva vi blott sökt väcka medvetandet af hvad som fattas oss och antyda att vi ega inom oss sjelfva rika tillgångar att fylla bristen. För att bestyrka detta behöfvor vi blott hänvisa till de nordiska fornfyndens och den svenska medeltidskonstens rika och egendomliga ornamentik samt till den originella stilen i våra nationaldräkter och allmogearbeten. Tillämpningen för nutida föremål af dessa urgamla konstformer blir en annan fråga, som är långt ifrån lätt löst. Ett uppslag dertill hafva vi sökt gifva genom de mönster efter företrädesvis inhemska motiv, som komma att, i mån som afsättningen tillåter, åtfölja tidskriften. Äfven hafva vi sökt anskaffa mönster, förebilder och artistisk vägledning för personer, som velat förfärdiga broderier efter fornnordiska motiv att utsändas till den stundande verldsutställningen i Wien. Ett försök att anordna några föreläsningar i Stockholm öfver stilen i de gamla nordiska konstformerna har äfven gjorts, men

strandat mot oförutsedda hinder. Hos alla sakkunniga har emellertid idéen att söka lyfta handarbetet till nationel sjelfständighet mött det varmaste gillande och det vänligaste tillmötesgående, och begagna vi här tillfället att hembära en hjertlig tacksägelse till våra värderade förläggare samt de fornforskare och konstnärer, qvinliga och manliga, som biträdt och fortfarande lofvat understödja oss i dessa bemödanden.

Tidskriften måste dock inskränka sig till att lemna vägledande anvisningar samt mönster, afsedda mera för sjelfständig tillämpning än för blott efterbildning. Något mera skall icke heller behöfvas. När ögat vant sig vid drakslingans egendomliga karakter, och fått sigte på den fina, originella stilen i våra gamla allmoges arbeten skall man ovilkorligen lockas till efterbildning. Men detta är blott första steget. Den ursprungsfriska, med vårt innersta skaplynnne befryndade anden i dessa gamla konstformer skall rena vår smak och väcka vår slumrande uppfinningsgåfva. På den gamla fosterländska jordmånen, bearbetad af nutidens förädlade krafter, skall sålunda konsten i hemmet uppväxa, hägnad och odlad af fina sinnen och konstskickliga händer, till glädje och gagn för familj och folk. Då skall handarbetet icke längre af ungdomen föraktas såsom en betydelselös, andefattig sysselsättning, utan värderas såsom ett element i vår nationella utveckling. Då skall uppstå ett fritt och gladt byte mellan ateliern, muséet och hemmet, likasom mellan den bildande qvinnan och allmogen — en utvexling af urgamla idéer och nya tillämpningar. Och af hela denna friska konstverksamhet i hemmen bland höga och låga, skola utgå elementen till en renad nationel smak, som omärkligt skall återverka på konst och industri och slutligen gifva sin insats med i den stora världskulturen, i utbyte mot det nya den derifrån återbär till fosterlandet.

Mången torde misstro denna förutsägelse, men vi kunna redan styrka den med bevis. Det är nämligen känt att utländningar öfverfört prof af våra allmogeväfnader till utländska fabriker; ja vi känna *en samlare i Stockholm, som förbundet sig att förse tyska fabrikanter med gammalsvenska mönster. Sålunda skola vi få och hafva redan i möbeltygs- och schalmönster m. m. fått vårt eget tillbaka som lån från utländningen, därför att vi ej förstått att sjelfva taga vara derpå.*

Man må dock icke tro att vi vilja bortvisa allt utländskt därför att vi önska bringa det inhemska till heders. Tvärtom tro vi, att först då när vi tillegnat oss en egen nationel smak,

skola vi med fritt urval och ej i slafvisk efterapning draga till oss det bästa och med vårt skaplynne mest öfverensstämmande af fremmande nationers konstformer. *Sjelfständighet utan ensidighet*, är en lösen, som gäller för konstsömmerskan så väl som för konstnären. Och att samma grundsats gör sig gällande äfven inom det andra området för konstverksamheten i hemmet, eller bostadens anordnande, hoppas vi i en följande uppsats kunna visa.

2. Några utkast till den svenska qvinnans historia.

VIII.

(Det vittra inflytandets tid från medlet till slutet af 1700-talet.)

Vi hafva afslutat vår återblick från början af 1600-talet till medlet af 1700-talet, och dervid funnit att det operonliga, passiva qvinnoidealet blifvit mer och mer förherrskande. Orsakerna dertill hafva vi trott oss spåra dels i en reaktion af den oqvinliga ytterligheten och nyckfulla sjelfständigheten i Drottning Christinas karakter, dels i de följande krigiska regenternas och deras omgifnings liknöjdhet och förakt för qvinligt inflytande och qvinlig verksamhet; dels äfven deruti att männens bildningssträfvanden underlättades och stegrades genom inrättandet af gymnasier och universitet under det qvinnan lemnades qvar på den gamla, fordom gemensamma ståndpunkten. Vi funno äfven huru den passiva karaktersriktningen och den öfverdrifna sjelfförnekelsen steg till sin höjdpunkt i och med Ulrika Eleonora och hennes tronafsägelse.

Men i jembredd med denna öfverhandtagande riktning åt det passiva funno vi ännu här och der spår af den friska sjelfständighet och den klara individualitet, som tillhör den ursprungliga svenska qvinnokarakteren, och tyckte oss se huru dessa anlag likasom *sökte* sig uttryck i nya riktningar, då de gamla befunnos afskurna eller inskränkta inom hushållets och barnkamarens rāmärken.

Vi följde dessa sökandets spår med *Wendela Skytte* på vetenskapens och den lärda diskussionens område; med *Elsa Andersdotter* inom den religiösa poesien, och med *Maria Sofia de la Gardie* (gift med Oxenstjerna, ej som vi af misstag uppgifvit med Stenbock) inom industrien. Vi följde dem vidare på filantropiens område med *Anna Svinhufvud*, och på de sociala och politiska reformer-

nas med *Margaretha Ascheberg*; inom de sköna konsterna med *A. M. Ehrenstrahl* och *Ulrika Pasch*, samt slutligen inom vitterheten med *Sofia Elisabeth Brenner*. Och då vi funno att sökandet endast på detta område fullföljdes, eller utöfvat något märkligare inflytande på följande tidskiften, stannade vi vid *Sofia Elis. Brenner* såsom bildande öfvergången till det *Vittra inflytandets tid*.

Fru Brenners betydelse för den svenska qvinnans historia ligger onekligen främst deruti, att hon varit vår första allmänt uppburna skaldinna och sålunda brutit vägen för en qvinlig litteratur. Detta har dock tydligen ej skett utan all kamp. Det framgår påtagligt af fru Brenners skrifter, att hon mött motstånd på sin väg och att hon alltför djupt känt sitt värde som qvinna och sin rättighet som människa, för att ej rusta sig till försvar så godt hon förstod. Icke nog med därför att hon var den första svenska qvinna, som tillvann sig rykte såsom skald, var Fru Brenner äfven den första, som upptog striden om qvinnans intellektuella uppgift:

"Har qvinnan någon högre intelligens? Och i så fall är det henne tillåtet att bruka den? Hvar bör gränsen sättas för den qvinliga andens verksamhet? Huru kan denna förlikas med qvinnans husliga kall?" och först och sist: *"hvad skall folket säga?"* Alla dessa spørsmål, som ännu vår tid ej hunnit till fullo besvara, vågar fru Brenner upptaga och på sitt naivt torroliga sätt besvara. Det är med denna sida af hennes skrifter vi här företrädesvis skola sysselsätta oss, eftersom hennes skaldskap såsom sådant är af föga värde och redan i det föregående blifvit karakteriseradt såsom fullt jemförligt med samtida poeters i torftighet och prosaisk hvardaglighet. Hennes största förtjenst såsom skriftställare ligger deruti, att hon onekligen bidragit att utveckla språket till ett rikare och böjligare organ för tanken. Och dock skref hon, eget nog, mycket friare, vackrare och mera poetiskt på fremmande språk hvori hon hade en för den tiden högst ovanlig kunskap.

Den af henne sjelf ånyo öfversedda 2:dra upplagan af hennes "poetiska dikter", utgifven 1713, inledes med tvänne företal, det ena ställdt till Arfprinsessan *Ulrica Eleonora*, det andra till läsaren. I det första ursäktar hon djerfheten att framlägga sina "rimvis författade infällen" med det gamla ordspråket: *allt nytt är välkommet*. Denna förmån, säger hon, är det som gör de små vattenaktiga "kyrssbär" om vintertid kärkomnare än de "allra mognaste och smaksamste" midt i sommaren, och samma förmån

hoppas hon skall tillkomma hennes vitterleksförsök eftersom, henne veterligt, i Sverige ingen qvinsperson framkommit med några egna skaldefoster — en liknelse, som hon vidare utvecklar på ett sätt som alltför tydligt påminner om "hedersgumman" med de femton barnen.

I företalet till läsaren önskar hon att hennes verk kunde tala för sig sjelfve, men då af de oräkneliga auctores som under seklernas lopp skrifvit vers, så få fått berömma sig af något "jaqvåde" från allmänheten, så finner hon det rådligast att bedja läsaren ej för strängt sakfälla en qvinsperson, som funnit sig hugfält göra vers. Hon erkänner ödmjukt, om också ej utan en anstrykning af godmodig satir, att hon saknar många af de företräden, så i lärdom som i rekommendationer, som tillhöra en "rättskaffens och fullkomlig poet". Hon har ock ingalunda eftersträfvat någon plats i skaldernas främste rangordning, men vill ej heller räknas i rad med de sämste. Den enda ära hon vill tillräkna sig är den att hafva skrifvit på det språk "hon är född uti" och sålunda hafva böjt modersmålet mera till skaldebruk. Hon hoppas att andra skola lockas att beflita sig om "svarsghoda svenska rimm", då de se och höra "att ett qvinfolk skrifvit på vers och icke skrifvit illa".

En stor del af fru Brenners dikter utgöras af bröllops- och sorge-qväden, hvarvid hon ofta, för att finna någon omvexling, behandlar frågor af mera allmän karakter, slutande med en mer eller mindre hård dragen tillämpning på dagens högtidlighet. Än låter hon t. ex. "*det sämre könet*" hålla ett afskedstal till en affiden medsyster, än åter skildrar hon "de bedröfvade sinnens klagan och förnuftets påminnelser deremot", allt "föreställt i person af den salige Herrens fru Moder". Vid bröllopfesterna deremot filosoferar hon gerna öfver det äkta ståndets pröfningar och ger goda råd i mängd. Så beskriver hon en gång i ett bröllopsqvåde "*anständige jungfrurs friareval*", börjande med nedanstående kostliga förklaring:

"Man säger allmänt, och hvem vet
 Om ej så vara kan,
 Att ej med qvinnan är besked
 Om icke hon får man.
 Jag tror så med, dock finne vi
 Af lång förfarenhet
 Att de som illa gifte bli
 Det hellre ogjordt sett."

Vid ett annat tillfälle uppställer hon för den nygifta frun en så kallad "hustruregla". Aflemnad af modern, "under hvars vingar hon hittills haft sitt försvar", skall den unga frun nu i många saker taga råd endast af sig sjelf. Äktenskapet är ej en dans på rosor:

"Hur mången klagar sig och finner sig bedragen,
Som trott hans giftermål skull' likna första dagen
I allehanda fröjd. Men had' han varit klok,
Då had' han utan krus strax tagit vid sitt ok.

Ett gifte, huru ljuft, hur lyckligt det begynnes
Är ej så sött och lätt, som det från vidden (fjerran?) synes,
Hur älskad mannen blir, hur kär han hustrun har,
Det röns och skönjs ändå att hvar sin börda drar."

Men nej, tillägger skaldinnan, så få de icke dela. Hvar motgångs tagg ger tvänne styng, hvar trött, hvar sorgsen stund förökes till två; men hustruns lott blir ändå den drygaste. Ty, då mannen först skapades gafs qvinnan honom af Gud till lust och ro, men efter fallet skulle hon dela hans börda och besvär. Derfor synes hustrun vara honom gifven mera för olyckans än medgångens tid.

För öfrigt delar fru Brenner den vanliga uppfattningen af den äktenskapliga maktfördelningen, anför Pauli ord att "mannen skall vara qvinnans hufvud" och tillägger i naiv beundran:

"Hvad kan mera lätt och nätt tillsammanfogadt heta!"

I ännu ett annat bröllopsqväde meddelar hon, efter den Holländske folkskalden Catz, skildringen af "En rättsinnig husbonde", ett i sitt slag och för sin tid ganska präktigt stycke, och derjemte betecknande för hennes uppfattning af förhållandet mellan man och hustru, hvarför vi anföra några delar deraf. "Hustruregeln" säger hon har tillvunnit sig ros och rop, men männe manfolket kan sin husbondsregla? Hon tviflar derpå och ger därför följande besked om huru den skall vara beskaffad, som förtjenar kallas en *äkta* man:

"En man, som håller Herran kär
Och tjenar Gud ehvar han är.
En man, som mera tycker om
Att vara än att synas from.
En man, som tryggt och tåligt går,
Ej vilse far, ej stilla står.
En man, som platt ur hågen slår
De saker som han ej förstår —
En man, som trygg och stadig är
Men aldrig bland de sina tvär,

En man, väl sträng i sinom tid,
 Men hos sin hustru glad och blid.
 En man, en kär och ljuflig man,
 Som tungt i lätt förbyta kan. —
 En man, som väl sitt verk förstår,
 Men tål ibland att hustrun rår.
 En man, som har sin maka kär
 Ånskönt hon ej den skönsta är.
 En man som allra helst förtär
 Den spis som hemma lagad är.

En man som ock sitt eget bröd
 Ej äta vill till öfverflöd,
 En man som sjelf sig sätter lag
 — hem innan mörkt, upp innan dag.
 En man, den, fast han bortrest är,
 i tanken vistas hustrun när;
 En man den skönt han långvägs far
 sin bästa fröjd dock hemma har;
 En man, som för sin maka kär
 Mer än sitt lif bekymrad är. —
 En man, som intet buller gör
 Men skaffar sig ändå gehör;
En man, en käck, en kärlig man,
som älska och regera kan.

Till en Herr Hesselius skrifver Fru Brenner, öfver de af honom beskrifne *patriarchinnor*, ett slags försvar för qvinnolärdomen.

Qvinnor finnas säger hon,

”som visat mycket grant

Att ingen kunskap dem för hög ell' djupsint varit,

Men att de rättat tidt hvar männen vilse farit.”

Dock menar man, säger hon, att det gemena bästa ingen fördel har af qvinnofolkens lärdom; att de skulle sköta sina sysslor i hushållet slätt om ”de finge smak på högre saker”; dertill framdragas från urminnes tider qvinfolk ”som helt berömligt läst, men skamlöst lefvat ha”.

”Af lärdom kan en karl bli sina lustars herre,

”Vi qvinfolk, mena de, bli härigenom värre.”

Huru föga denna regel håller streck hvad männen beträffar visar hon med temlig mycken skärpa och tillägger derpå:

”Allt lika fula fel, allt lika täcka dygder

Man verklig daglig dags hos begge könen ser.

Men om det vore så, att qvinnan vore bygder

Mer svag och mera slem, som mången föreger,

Då styrkes mina skäl, att hon så mycket mera

Bör hjälpa sitt förnuft, bör läsa och studera.”

I ett qvåde öfver qvinnokönets läraktighet upptar skaldinnan samma ämne och underkastar det nu en närmare granskning.

"Den tvist", (säger hon,) "lär väl en stund, som jag förmodar, räcka, Den tvist emellan dem, som neka till ell' tro, Som döma vrängt ell' mildt, som stympa eller sträcka, Som hålla mot ell' med, som mena nej ell' ja, Hur vida det kan ske, att på förståndets vägnar Man mer ell' mindre ljus åt qvinnokönet egnar."

Hon klagar att till och med de som taga qvinnans försvar unna henne blott en skymt af ljus, en stympad kunskap, förmodligen emedan de tro qvinnans hjerna vara svagare än mannens. Hon söker dock bevisa att själens krafter äro oberoende af den fysiska styrkan. "Det gäller föga på att orka konsten bära", tänker hon. Hvad angår det själen om kroppen är fin och svag? "Hon rör sig då dess mera vigt — är nästan mindre stängd" etc. Imellertid ber författarinnan att ingen må tro att hon vill råda sitt kön att "hoptals fara åstad" att tvista om alla sanningsrön, i stället att sitta hemma och sömma. Bevekelsegrunden till denna kloka återhållsamhet är dock icke någon djupare rätts- eller pligtkänsla, med afseende på qvinnans uppgift, utan helt simpelt den rådande tonen — detta allsmåttiga: hvad skall folket säga? Så t. ex. heter det.

*"Man tål ej qvinfolk stort, som efter månen skytta
Och bland sitt husgeråd tub, glob och måttstaf flytta.
Den tid är längst förbi, då slika qvinfolk gälde."*

Ehuru hvarken lust eller förmåga torde fattas qvinnorna att kunna gå så långt som männen, böra de således icke begagna sig häraf:

*"Bäst är för oss att gå en mera sedig ban;
För begge könen se vi vissa gränser ställde.
Jag gillar vanan och är nöjd med skiljemuren,
Ty begge ha så när en ålder med naturen.
Allt hvad oss illa klär, det kunn' vi snarast mista
Och unna männen att behålla öfverhand.
I höga skolorna der må de tas och tvista,
Snart om det tomma, snart om alla solegrand.
Vi nöta tiden bort i tysthet bland de tysta —
Dock icke alltid bäst med spinna eller nysta."*

Att qvinnan icke heller inom den sköna konsten fått alldeles oantastade söka sin uppgift synes af följande uppmaning af fru Brenner till Anna Ehrenstrahl:

*"Er böjelse syns klar af edert måleri;
Fast konsten oss ibland har kostat några timmar
Man kan på bättre vis ej oförgäten bli."*

Låt afund grina till, låt skäktan spänna,
För ingendera skräms er pensel ell' min penna."

Å ena sidan erkänner sålunda Fru Brenner att kvinnorna i allmänhet äro begåfvade med lika mycken intelligens som männen; att deras finare kroppsbyggnad, långt ifrån att försvaga, snarare torde befrämja själens verksamhet, samt att de således borde kunna gå lika långt i forskning och vetande som männen. *Men böra de begagna sig af denna förmåga?* Nej, förklarar vår "hedersgumma". Vål fanns det en tid då sådant gick an, och "slika kvinnfolk" hedrades likasom männen. Men den tiden är längesedan förbi. Numera skulle det illa anstå oss att söka i bredd med männen utforska sanningen. Låtom oss därför stanna vid den en gång uppdragna skiljomuren och *nöta* tiden bort i tysthet! Märk väl! icke använda eller tillgodogöra den genom utvecklingen af de själsgåfvor Gud gifvit oss!

Samma tendens att återföra kvinnan från en friare, sjäfständigare karaktärsutveckling till den passiva lydnadens eller själförnekelsens status quo, hvars höjdpunkt inom statslivet be-tecknas af Ulrika Eleonoras tronafsägelse, synes nu äfven genom Sophia Brenner göra sig gällande inom vetenskapens och litteraturens område. Här splittras dock grundsatsen af en själfmotsägelse, som en gång skall undergräfvä dess makt. Kvinnan *kan* gå lika långt som mannen, men hon *vill* och *bör* icke göra det. Sophia Brenner säger uttryckligen att hon blott vill visa kvinnorna *hvertill de kunna duga*, ingalunda förmå dem att handla derefter.

Ett hade dock fru Brenner vunnit: ett nytt fält — vitterhetens, eller hvad vi kalla litteraturens — var öppnadt för den kvinliga anden, och i och med detsamma impulsen gifven till en högre bildning, än som erfordrats för de husliga sysslorna och den passiva gudsfruktan, hvilka under föregående århundrade med få undantag utgjort kvinnoverksamhetens A och O.

Esselde.

3. Förslag rörande ordnandet af högre läroanstalter för Sveriges kvinnor.

Dagens stora nyhet för oss kvinnor är Kongl. Maj:ts förslag till riksdagen om inrättande af fyra elementarskolor för flickor,

börjande blott med trenne klasser, men naturligtvis afsedda att småningom utvecklas till fullständiga läroverk. Förslaget är i allt väsentligt grundadt på ett redan 1868 afgifvet betänkande af den kommission, som i följd af riksdagens yrkande *), blifvit tillsatt för att utreda frågan om behovet och organisationen af offentliga skolor för den qvinliga ungdomen.

Kommissionens betänkande, adopterat af eklesiastikministern, framträder alltså såsom det första offentliga uttrycket af den svenska regeringens åsikter rörande behovet, arten och syftet af en högre undervisning för landets qvinliga befolkning. Redan i denna egenskap bör det hafva stort intresse för hvarje bildad kvinna, och då läroplanen derjemte innehåller en mängd goda anvisningar och råd rörande undervisning, hvilka kunna blifva af nytta för föräldrar och privatlärarinnor vid hemskolors ordnande, tro vi oss framdeles böra meddela densamma, sedan vi först här i korthet uttalat vår åsigt, så väl om betänkanDET, som om det derpå grundade förslaget. Sedda i stort tro vi att de innebära allt hvad hvad man af de första stegen på en bana, der så många gamla fördomar och nya missgrepp hota, haft rätt att vänta. Kommissionens utredning af ämnet innehåller onekligen mycket, som är både sannt tänkt och väl sagdt. Vi påpeka bland annat den lyckligt funna jemnvigten i skildringen af hemundervisningens och skolans företräden; de i många fall ädla och fina anmärkningarne rörande egendomligheterna i kvinnans väsende och skaplynne; den värme hvarmed hemlifvets pligter framhållas såsom de för kvinnan heligaste och oundgängligaste, utan att därför de allvarliga studierna eller det praktiska yrket blifvit underskattade; särskildt må man vara tacksam för den träffande bevisningen af studiernas värde just för den husliga verksamheten, hvilken först då får något verkligt intresse för den bildade kvinnan när hon lärt att betrakta den ur högre och vidsträcktare synpunkt än den blotta rutinens.

Skolornas organisation, deras fördelning i tvänne kurser, en för den elementära bildningen och en för högre specialstudier, äfvensom läroplanen, synas oss med största omsorg utarbetade och torde i många fall, särskildt hvad beträffar mångläsningens inskränkande, kunna tjena goss-skolorna till efterföljd vid framtida reformer. Motiveringen af de olika läroämnena innehåller mycket, som är förträffligt och bör kunna vara äfven hem-

*) Se härom Tidskriftens 7:de och 8:de årgångar.

skolan till ledning. Slutligen framhålla vi de förbättringar af den ursprungliga planen, som det Kongl. förslaget upptagit, genom att göra undervisningen kostnadsfri, anslå lika lönebelopp till lärarinnor och lärare, samt berättiga båda till löneförhöjning på samma vilkor.

Men om vi sålunda tro oss med tacksamhet och tillfredsställelse böra helsa så väl Kongl. Maj:ts förslag som kommissionens betänkande, sedda i deras helhet, och betraktade såsom ett första försök att lösa frågan, så kunna vi dock ej förneka att de ju äfven hafva åtskilliga brister. Vi vilja här blott påpeka en, som i sig innebär klaven till de öfriga:

Det skarpa och ensidiga framhållandet af motsatserna mellan *det qvinliga* och *det manliga* väsendet med förbiseende af det gemensamma grundlaget för båda — *det rent menskliga*.

Äfven det nationela elementet, gemensamt för man och qvinna, har blifvit tillbakasatt för denna ifver att särskilja bådass uppgifter. Man synes sålunda hafva tänkt sig icke så mycket en skola för *den blifvande menniskan*, eller *den svenska qvinnan*, som en skola för *det qvinliga väsendet i allmänhet*.

I läroplanen framträder detta missgrepp skarpast vid anordnandet af historiens studium. Detta ämne, som mer än något annat närar och bildar det menskliga uti oss, på samma gång det väcker medborgarsinnet och eldar fosterlandskärleken, synes oss nämligen, särskildt på skolans högre stadier, hafva fått en underordnad plats, hvilken genom den minst sagdt besynnerliga motiveringen torde komma att ännu ytterligare förbises. Efter några flygtigt utkastade ord om den historiska kunskapens vigt för hvar och en, som medelbart eller omedelbart förmår inverka på sitt fosterlands utveckling, (det enda yttrande i hela skriften, som hänvisar på någon fosterländsk uppgift för qvinnan) upptages nämligen hela motiveringen af en framställning af det historiska studiet såsom ett korrektiv mot romanläsningen! Och icke nog med att sålunda bisak göres till hufvudsak — allt af undseende för de specielt qvinliga svagheter — yttras med afseende på qvinnan och den dåliga romanen hänsyftningar, mot hvilka vi på det lifligaste måste protestera. Kommissionen synes nämligen antaga att de dåliga, osedliga romanerna äro företrädesvis skapelser af "den *qvinliga fantasien*", en beskyllning så mycket mindre berättigad då den utgår från landsmän till den qvinna, som var den första att lyfta romanen från det franska lättsinnet och det tyska känslöpjunktet till en höjd af sedlig skönhet och sanning,

som den aldrig tillförene innehåft. Vill man varna för orena idealer så må man icke hålla sig endast till de fåtaliga exempel derpå, som förekomma i den qvinliga litteraturen, utan utsträcka varningen till *allt* orent diktande, ett område der, om någonsin, mannen måste erkännas hafva öfverträffat qvinnan.

Vi hafva anmärkt detta, icke blott för att protestera mot det oriktiga i kommissionens uppfattning, utan äfven för att påpeka huru ännu hos de äldste män, med de bästa afsigter, röjer sig den kanske ofta omedvetna benägenheten att underskatta qvinnans förmåga inom högre verksamhetsarter och öfverdrifva hennes andel i de dåliga och låga. Inom vetenskap och konst säges icke något stort, sjelfständigt verk af qvinligt ursprung kunna uppvisas (se betänkandet sid. 16), men der det gäller att varna för den *dåliga* litteraturen, har man öga endast för den qvinliga fantasiens skapelser (sid. 58). Är ej detta, midt i civilisationens sköte, en qvarlefva af de vilda folkens sed att lägga alla bördor på qvinnans axlar?

Ännu några oegentligheter, som alla kunna hänföras till öfverdriften eller missuppfattningen af det specifikt qvinliga, torde det tillåtas oss att i förbigående anföra. Så t. ex. har man uteslutit logiken (lagarne om tankeläran) ur undervisningen, på grund just af den brist i qvinnans själsbegåfning, som detta läroämne är egnadt att häfva, och dock fordrar man att eleverna skola lära att skriftligen "med logisk klarhet" uttrycka sina tankar.

Det är här, som så ofta i andra fall: man antager a priori frånvaron af vissa högre krafter hos qvinnan; man nekar henne den undervisning, som hos mannen, väcker och utvecklar dessa krafter; men i det praktiska lifvet ställer man dock samma fordringar på henne som på honom, och när hon icke kan motsvara dem åberopas detta såsom ett nytt bevis på hennes underlägsna naturanlag.

Vid jemförelsen mellan skiljaktigheterna i qvinnans och mannens skaplynne framställes *han* såsom lefvande och verkande företrädesvis för det kommande, *hon* såsom uppgående i det närvarande och därför till sina känslor mera ombytlig och vacklande än han. Och likväl säges det uttryckligen att mannen, i med- som motgång, hemtar "ett starkare stöd — ett fastare hopp hos qvinnan, än hos någon af sitt eget kön". Vi fråga: är då ej hoppet, mer än något annat, ett lif i det kommande; och är det väl troligt att den vacklande och ombytliga skulle kunna erbjuda det starkaste stödet?

Vidare säges erfarenheten hafva visat att flickans läshåg och förmåga af allvarliga studier, som vid tidigare år ofta komma henne att öfverträffa gossen, vanligen upphöra vid 17—18 år. Vi tro att erfarenheten i Sverige visat alldeles motsatsen, och för att finna bevisen behöfva vi blott erinra om lärjungeantalet i alla de offentliga läroanstalter, som hittills stått qvinnan öppna, samt de resultat undervisningen derstädes gifvit.

Slutligen ännu en anmärkning. Qvinnan säges helt och hållet sakna förmågan att sätta sig in i en annans tankegång och åskådningssätt och därför vara olämplig att leda religionsundervisningen på högre stadier. I våra ögon deremot är denna sinnets mjuka smidighet, — denna förmåga att tänka sig in i andras tankar och lefva sig in i deras individualitet — just en specifikt qvinlig gåfva. Hade man framhållit qvinnans bristande förmåga att *taga ledningen* af den själ, i hvars innersta hon sålunda inträngt, hennes böjelse att snarare mottaga än öfva inflytande, — hennes benägenhet att till den grad lefva sig in i andras personlighet att hon uppgifver sin egen — så tro vi att man kommit sanningen närmare och häri funnit ett kraftigare skäl för att anse henne *på sin närvarande ståndpunkt* mindre lämplig att leda den högre utvecklingen af det andliga lifvet. Möjligen hade man då äfven tänkt på, att skolan borde söka väcka och styrka den ledande kraft, som ursprungligen tillhört den svenska, liksom öfver hufvud den nordiska qvinnans skaplynne, men under trycket af en bunden ställning småningom slappats.

Härmed lemna vi kommissionens betänkande för att tillägga en liten protest mot ett par yttranden af det Kongl. förslaget författare, dels i sjelfva skrifvelsen, dels vid en diskussion i I:sta kammaren.

I förslaget sägas skolorna hafva tillkommit med anledning af det "*oegentliga tillstånd*" många qvinnor utan eget förvällande iråkat, genom nödvändigheten att söka sitt uppehälle medelst arbeten, som icke direkt falla inom handaslöjdens eller den husliga verksamhetens område. Vi tro icke att detta ovilkorligen innebär något oegentligt. Eller skulle lärarinnekallet i skolor och hem, konst- och yrkesverksamheten — vanligen äfven den bedrifven i det egna hemmet — eller tankearbetet vid skrifbordet, vara för qvinnan mindre "*egentliga*" sysselsättningar än spinna och väfva? Vi tro för öfrigt knappast att det gifves någon svensk qvinna, hennes yrke må vara hvilket som helst, som ej lefver ett hemlif i eget eller andras hem, och äfven i någon mån

deltager i den husliga verksamheten der. Största faran ligger onekligen i en mångårig och ansträngande skolgång, som från spädate åren upptager den unga flickans hela tid och håg och gör henne främmande för hemmet och verksamheten der. Denna fara torde dock i ej ringa mån blifvit undanröjd genom det nya skolförslaget, som genom att inskränka mångläsningen bör lemna eleven tid öfrig för det praktiska arbetet i hemmet till familjens samfäldta bästa, hvilket utgör ett så viktigt och så ofta förbisedt element i både gossars och flickors uppfostran.

Under diskussionen i I:sta kammaren, sådan den återgifvits i Nya Dagligt Allehanda för den 6 Mars, framställdes deremot Kongl. Maj:ts förslag såsom framtvungadt af ett "olyckligt och abnormt förhållande", det nämligen, att bildningens framsteg beröfvat den obemedlade qvinnan en stor del af hennes forna arbetsförtjenst och utsatt henne för lockelserna af ett sysslolöst lif i lastens tjenst.

Vi hemställa huruvida ej det olyckligaste och mest abnormalt ligger deruti, att man genom uppskof och vankelmod tillåtit bildningens välsignelse sålunda urarta till förbannelse. Visst är, att om man för tjugo år sedan frivilligt tillmötesgått den så ofta upprepade och på de renaste grunder stödda fordran på fri tillgång till upplysning och kunskap för qvinnan, så hade man ej nu behöft erkänna sig tvingad dertill af skäl sådana, som nödvändigheten att "rädda henne undan prostitutionen" — förutsatt att detta skäl här verkligen är berättigadt.

Imellertid, bevekelsegrunderna må vara hvilka som helst, så har en fullständig plan till elementarskolor för flickor blifvit framlagd, och vi kunna ej annat än på det allvarligaste önska att den må antagas *till pröfning* i de fyra skolor, som blifvit föreslagna, för att sedermera, innan flera läroverk upprättas, undergå de förändringar, som af erfarenheten torde påkallas.

Sedan ofvanstående redan var tryckt har protokollet öfver diskussionen i första kammaren, vid remissen af det Kongl. förslaget, utkommit i tryck. Man återfinner der flera märkliga yttranden så väl för som *emot* förslaget, bland de senare *ett*, som gjort ett högst pinsamt intryck, men som vi här med tystnad förbigå, endast beklagande att, från ett sådant forum, ord uttalats, som, med all sin bildrikedom, dock äro ämnet och *vältalaren* så föga värdiga.

Det anförande, hvarmed förf:n af det Kongl. förslaget sökte försvara detsamma måste vi deremot här litet närmare beröra.

Det synes nämligen af detta anförande som skulle förslaget afse, icke förverkligandet af det fullständiga skolsystem, som i det bifogade statsrådsprotokollet dock "i alla väsendtliga delar" tillstyrkes, utan endast upprättandet af skolor, som skulle allt framgent omfatta blott tre klasser, för lärjungar om 9—12 år, samt meddela ett kunskapsmätt, som, med undantag af franska språket, säkerligen ej komme att öfverstiga, om ens uppgå till folkskolans pensa i de större städerna.

Hvad härmed skulle vinnas är svårt att inse, ty icke har man väl tänkt sig möjligheten att dessa treklassiga skolor skulle kunna ur högsta klassen aflemna sina tolfåriga lärjungar med kunskaper, tillräckliga för "dem som vilja försörja sig att också kunna göra det" (se diskussionsprotokollet 5 Mars, sid. 310).

För vår del tro vi att dylika skolor skulle, vara ej blott gagnlösa utan rent af *skadliga*, såsom endast erbjudande en alltför välkommen förevändning för fåfänga föräldrar att taga sina döttrar ur folkskolan, för att i de nya läroverken låta dem inhemta en så kallad *finare* bildning, hvars hela finesse dock komme att bestå i en liten hum om franska grammatiken. Men detta vore ju just rätta sättet att leda in på den stråt, hvars lockelser de nya skolorna voro afsedda att förebygga. Långt bättre vore då att bilda fortsättningsskolor dit folkskolans utgående lärjungar kunde öfverflyttas, för att erhålla en praktisk yrkesbildning. Här till fordrades dock en själfständig undervisningsplan och läsordning, m. a. o. något helt annat än det Kongl. förslaget innehåller.

Det är oss omöjligt att tro, att det verkligen kan vara meningen att med några lösryckta och stympade delar af ett utarbetadt system upprätta ett helt annat slags skolor än detta afsett. Men i alla händelser hoppas vi att man måtte förekomma hvarje sådan missuppfattning genom att i fall förslaget bifalles så formulera detta bifall, att det förbinder till skolornas utvecklande enligt kommissionens förslag.

4. En garnhärfva och ett smycke.

Fotografi efter naturen af *Sorella*.

"Sans retouche."

En kulen dag i början af november sågs en ung qvinna hasta framåt en af gatorna i X. Hennes hela yttre förrådde en

lyckligt lottad samhällsställning, och om någon mötande gjort sig mödan att granska hennes dräkt, i det hon hastigt ilade undan åt sidan, skulle han deri ha funnit en behaglig enkelhet och smak, skarpt motsatta nutidsmodets kraf på en dam "comme il faut."

Klockan slog en quart öfver två i stadens kyrktorn, och det tycktes som påskyndade den genom dimman svagt ljudande klocktonen ännu mera hennes steg.

"Jag har dröjt öfver tiden", sade hon sakta för sig sjelf. "Stackars Fredrik, som får vänta på middagen, och det till på köpet innan han ännu hunnit bli på nytt hemvand efter sin utomlandsfärd. Åh ja", fortfor hon och ett leende upplyste hennes förut sorgsna drag, "inte är han någon björn, som brummar farligt för det, Gud ske lof! Och känner jag honom rätt, så har nog tidningspackan, som jag lade framför honom, innan jag gick ut, kommit hans patriotiska tankar att syssla mera med ordningen för dagen inom land och rike än med dagens matordning; men ändå — tre dagar blott efter hans hemkomst!"

Hon vek af åt venster in i en lång sidogata och fortsatte brådsnkande som förut sin väg.

"Se god dag, fru H.!" tilltalade henne en äldre herre och stannade, i det han gjorde en sirlig sväng med sin blanka hatt. "Lyckönskar till Fredriks återkomst! Han mår väl, hoppas jag? Ute i husliga ärenden ser jag af garnhärfvan i er hand. Lilla frun är väl mån om att han ej skall förfrysa sina stackars tår, sedan han nu utbytt söderns varma jord mot vår kalla nord. Jo, jo! omtänksam och praktisk som alltid."

"Förlåt mig, doktor, att jag till en annan gång uppskjuter behaget af ett längre samspråk med er. Om omtänksam och praktisk, får jag ej låta min vän i hemmet vänta på middagen mer än den halftimma, som redan förgått utöfver vanlig tid."

"Åh, Gud hjelpe oss — nej! Farväl, farväl!" Han gjorde åter den sirliga svängen med hatten och lagade sig till att gå, då den unga frun helt hastigt tycktes erinra sig något och, i det hon lade sin hand på hans arm, ifrigt utbrast:

"Ack, det var sant! Jag har åter igen en patient åt er, en liten lam flicka. Kan ni ge mig en stund af er dyrbara tid i morgon förmiddag, så ökar ni blott den stora skuld, i hvilken jag och mina skyddlingar förut stå till er?"

"Skuld tala vi ej om. Jag infinner mig vid tiotiden hos er. Nu slår klockan half tre — måtte steken ej vara vidbränd! Sådant är ytterst betänkligt, och jag fruktar, att just Fredrik

är en af dem, som lida af eftersmaken i flera dagar, till men för den husliga friden. Farväl!”

De skildes åt, och fru H. skyndade ånyo gatan framåt, tills hon slutligen steg in i ett i en trädgård vackert beläget hus, som utmärkte sig för en ren och smakfull bygnadsstil, och på hvars dörr en graverad messingsplåt gaf tillkänna, att der bodde ”Arkitekt Fredrik H.” Hon ilade uppför trappan till andra våningen och trädde inom dörren till en treffig, väl ordnad salong.

Solen tittade just då fram under en flick af den sönderbristande dimman och helsade den unga qvinnan välkommen, när hon trädde in i sitt hem. Den lade också några bleka strålar i lockarna på en man af omkring tretiofem år, af ett behagligt och kraftfullt utseende, som satt och läste vid ett bord öfverfullt med tidningar. Då hans hustru öppnade dörren, såg han upp med en vänlig blick och sade:

”Här finner du mig, som du spådde, fastnad i tidningsspalterna; der är mycket, som kan intressera den, som ej på länge haft förmånen att i ro få läsa en ärlig, svensk tidning.”

”Är du hungrig, Fredrik?”

”Åh nej — jag håller ju som bäst på med att äta fyllda spalter, ankor och kompotter af mångahanda slag. Hvad är klockan?”

”Jo du! klockan är — mycket.”

”Så. Jaha — nu bära vi ett nytt valspråk i skölden; land skall ej längre ”med lag byggas” —”

”Ack, jag vet lagar i vårt land, som borde — ryggas!” inföll den unga frun med ifver och löste upp hattbanden.

”— det är ”brödrafolkens väl”, som nu utgör vår lösen. Hvad sade du att klockan var?”

”Mycket. Men jag känner folk, hvilkas väl man alltför litet tillgodoser, och utan hvilka man ej kommer synnerligen långt med brödrafolken.”

”Hvad är det för folk, Bertha?”

”Qvinfolken, Fredrik, — qvinfolkens väl”, svarade hon och kastade kappan på en stol.

Hennes man såg leende upp från sin tidning, men blef hastigt helt allvarsam, då han varseblef sin hustrus upprörda utseende och att ett par tårar rullade utför hennes purprade kinder.

”Men hvad är det, min vän?” frågade han vänligt och räckte ut sin hand. ”Du är ledsen och upprörd. Har du nu åter va-

rit ute och riktat din lefnadserfarenhet och gifvit i utbyte den glädje, hvarmed du började din förmiddagsrond?"

"Ack ja, det har jag verkligen", svarade hon och strök med handen öfver ögonen.

"Nå, tala då om för mig hvad det är för nya rön, som trycka ned ditt sinne."

"Ja — men middagen! Kan du tro att klockan är snart tre qvart till tre? Kan du förlåta mig, att jag så länge låtit dig vänta?"

"Jag skall försöka — ärligt försöka, och då lyckas det nog. Men du ser ej ut att ha aptit, Bertha. Det är visst bäst att du lättar ditt hjerta först, så kommer den kanske sedan. Dessutom har jag en försmak af att steken redan är torr som ett skinn, och blir den en smula torrare, så smakar den måhända ej mycket sämre för det."

"Har du en försmak, säger du, och ser ända så genom snäll ut? Ack, då uteblir viss eftersmaken, den husliga fridsstöraren, som doktor L. skrämde mig med, när jag nyss mötte honom", sade den unga qvinnan och försökte le.

"Troligtvis gör den det. Men huru var det nu — du uttalade ju några hädiska ord om lagar, som du ville "rygga", och hvad var det för nonsens om qvinfolkens väl, som du blandade in i mina andäktiga funderingar öfver vår nye konungs allernådigste valspråk? Bertha, du är visst en samhällsomstörtande liten qvinna, när allt kommer omkring?"

"Åh ja, visst är jag det. Som det en lojal hustru egnar och anstår, skall jag likväl nu gå ut i köket ett slag och höra om Märtha är lika foglig som du. Jag är rädd, att hon ger mig mera af torrt skinn än steken."

Hon gick hastigt ut och hennes man satt tankfull och stirrade på dörren, genom hvilken hon försvunnit, under det han mekaniskt fattade i garnhärfvan, som hon lagt på bordet, och snodde de grofva trådarna en efter annan omkring sina fingrar.

Innan kort syntes Bertha åter i dörren.

"Hvarken Märtha eller maten ha någon hast, Fredrik. Hon såg helt förskräckt ut när jag kom i dörren och sade: 'det dröjer något i dag, men — det välsignade köttet tåler så mycket'."

"Åh ja, då tåla vi oss allt med, Märtha lilla", svarade jag och gick in gladare än jag kommit ut — åtminstone för den husmoderliga värdighetens skull. Emellertid var det visst besöket

af den välsignade "kusinen från landet", som tagit tid och ej köttet, ty det är då bestämdt både ungt och mört."

"Som försäkras för den der samma värdighetens skull", inföll hennes man leenhe och snodde garnet om alla fingrarna på en gång.

"Leker du med garnhärfvan, Fredrik? Min Gud, om den kunde tala, hvad den skulle berätta dig för sorgliga saker! Och ser du detta smycke?" fortfor hon och tog fram ett etui ur piraten, som låg på bordet; "båda, fastän så olika, hviska de om samma oförrätter, om tårar och sorg, och om lagarna, de förhatliga, som allting annat än värna om kvinnans rätt. Och hör nu, huru jag i dag riktat min lefnadserfarenhet."

Hon satte sig i soffan bredvid sin man, tog hans hand och strök den smekande, hvarpå hon började:

"Du vet, att sedan vår lille Ragnar dog, har jag behöft lösgöra mig från saknadens börda äfven genom yttre, utom hemmet liggande medel, och jag har bäst funnit dem i sträfvan för de fattiga och betryckta. Att höja och bispringa kvinnorna genom arbete och sjelfförvärf, att sträcka sitt deltagande och sin vård till deras hem och små barn, det är för den lyckligt lottade kvinnan rätta sättet att erkänna egen lycka och dela med sig deraf, det är för den sörjande modren bästa offret åt en flydd liten älsklings minne. För temligen länge sedan kom en dag en omkring trettioårig, ytterligt torftigt klädd qvinna och begärde arbete. Hon fick af det förråd, öfver hvilket jag som medlem af biståndsföreningen förfogar, en härfva ullgarn för att deraf sticka strumpor. Hennes betryck var stort, sade hon, och hon lofvade att innan kort återkomma med arbetet fullgjordt. Den ena veckan gick likväl efter den andra, utan att hon hördes af, och då jag i dag, som du vet, gick ut i ärenden af samma slag, beslöt jag att, efter den adress hon uppgifvit, söka reda på henne. Det var ej det lättaste, men slutligen fann jag i en mörk och trång gata det uppgifna husnumret. Jag kom in i ett uthus, som jag af anordningen förstod skulle föreställa kök, och då jag i skymningen, som herskade der, till sist urskilde en dörr öppnade jag den och steg in.

Ack, Fredrik, om jag än ville måla med färger så mörka som bläck, så skulle jag ändå ej kunna återgifva den dystra tafla, som verkligheten der rullade upp för min häpna blick! Och ingen, ingen, som ej sett med egna ögon, skall kunna fatta hvad jag såg.

Det var ett rum — om jag kan nämna ett sådant kyffe med det namnet — der endast en glugg, ty fönster vill jag ej kalla den lilla öppningen, släppte in en sparsam dager och helt visst aldrig en stråle af Guds sol, aldrig en glimt af hans klara stjernor. Golf fans der ej — nej, den fuktiga mörka jorden tjenstgjorde som tilja der, och en liten jernspisel stod så kylig i ena hörnet och tycktes ej veta af hvad det ville säga att ge värme från sitt inre. På ena väggen syntes en liggsoffa, men utan en fjäder eller ett dun — en kärfve halm och en trasmatta utgjorde dess bädd. Ungefär midt på golfvet, der dagen, som föll in genom gluggen, gaf mest ljus, stodo ett rankigt bord och en stol. Med en blick uppfattade jag att detta var hela möbleringen. Der satt qvinnan jag sökte med ett spädt barn vid sitt bröst.

Jag kunde med möda återhålla ett utrop, då hennes ögon mötte mina — ett så förfäradt, hopplöst och likväl likgiltigt uttryck hade hennes blick. Hennes läppar darrade nervöst, hon tryckte barnet intill sig och skäljde som af en frossa.

Om du kunde tänka dig eländet i sin högsta höjd, så skulle du ändå ej för din inbillning kunna framkalla en sådan bild som denna moder med sitt barn. Hennes vissnade, nej, förtvinade barm var blottad, och genom hålen på klädnaden, som hon bar, såg jag att intet linne betäckte hennes kropp. Barnet skyldes knappast af några smutsiga trasor och låg qvidande och sög den arma modrens tomma bröst.

Jag stod en lång stund och såg, endast såg. Det är ibland så svårt att börja tala, jag har känt det mången gång, ansigte mot ansigte med synden eller nöden, der är något så öfverväldigande hos dem båda.

”God dag, mor Elna”, sade jag slutligen och slöt igen dörren.

”God dag”, svarade hon entonigt.

”Jag kommer för att höra efter ullgarnet som ni erhöll för så länge sedan. Äro ej strumporna färdiga än?” frågade jag.

Hon teg och slog ned ögonen under det hon krampaktigt plockade på trasorna, som omgäfvö barnet.

”Ni tyckes väl behöfvä både er arbetslön och nytt arbete”, fortfor jag; ”bådadera kan ni få, om ni fullgjort, hvad ni redan åtagit er.”

Hon teg ihärdigt och plockade alltjemt, men nu långsammare, trådarna ur de öfver hennes knä nedhängande söndriga plaggen.

"Svara mig, Elna", sade jag litet otålig öfver hennes tystnad, "har ni förstört eller har ni för egen räkning användt, hvad som ej var ert?"

Hon försökte svara, men de darrande läpparna nekade henne sin tjänst, dock sade mig hennes förtviflade blick bättre än ord, att min fråga kommit sanningen nära.

"Var ej rädd att tala om för mig huru det är, stackars qvinna — jag skall ej döma er hårdt."

Nu rullade en tår långsamt ned för hennes kind och hon svarade sakta:

"Garnhärfvan — är — pantsatt."

"Nå, säg mig huru ni kunnat göra så? Brast er bröd eller brann ingen eld på spiseln?"

"Bröd — eld", svarade hon och stirrade framför sig med en slö blick, "bröd har jag ej sett på tre dagar — eld jag vet icke när; men hvarken för bröd eller eld skulle jag ha tagit, hvad som ej var mitt."

"Men förklara mig då, huru detta tillgått — och denna ytterliga nöd, som här möter mina ögon — hvaraf kommer den? Er man arbetar väl för er och barnen."

Hon såg upp på mig, och hennes blick fick ett obeskrifligt hårdt uttryck. "Min man", svarade hon häftigt, "min man, som just fört nöden inom vår dörr! Nej, fru, — han arbetar endast med bränvinsflaskan. Se er omkring", fortfor hon bittert och orden gingo nu brådslande öfver hennes läppar, "se huru bart, huru tomt det är här inne! Och jag sjelf och barnen! Vi äro snart röfvade in på bara kroppen — allt har han tagit för att släcka sin törst; hvarenda styfver jag kunnat förtjena och till sist äfven möjligheten till förtjenst. Ja, fru, garnhärfvan tog *han* och satte in der borta på krogen — detta helvete, der de mot en sup byta sig till tiggarens bröd för att dermed göda sina svin, och der så mången hustrus, så många barns välfärd dränkas i den afgrundens eldflod, som heter bränvin."

Hennes ögon flammade under det hon med det slags välta- lighet, som ej skräder ord, utgöt sitt hjertas bittra fullhet. Hon fortfor:

"Nu har jag också fått hem den äldsta flickan, Malin. Hon har annars varit hos mormor, men mormor dog för ett par veckor sedan, och nu sedan hon kommit hit till svält och köld — ty hos mormor hade hon bröd och i stugan fans golf — har hon

blifvit lam i benen och gör ej annat än sitter och gråter och vill till gamla mormor igen — Gud gifve så väl hon kunde komma!"

En snyftning — ack nej, Fredrik! jag vet ej namn för det hjertslitande ljud, som från en vrå af rummet nådde mina öron. Jag såg dit. Der satt på en pall en flicka omkring åtta år gammal, med armbågarna stödda mot sina sjuka små knän och ansigtet hvilande i händerna. Min Gud! Att se ett sådant smärtans uttryck i ett barns ansigte, det är nästan outhärdligt! Och dessa tårar, som droppade ned öfver de bleka kinderna, under det hon fäste sina stora, blåa ögon på mig — huru bittra de voro, det sade mig hennes blick, det kände jag djupt i mitt eget hjerta. Jag stod mållös, rådlös. Mycket af elände har jags ett, men intet, som kunde jemföras med detta.

Qvinnan betraktade mig, och när hon såg den rörelse jag ej förmådde beherrska, sade hon med ett slags butter vänlighet, som man ofta finner hos hennes klass:

"Åh ja, fru, att gå in i ett sådant näste som detta, passar ej för er. Ni vet nu, att jag ej sjelf är skuld till mitt brott mot er, och om jag en gång blir mäktig af så mycket som en riksdaler att lösa ut garnhärfvan med, så skall ni ärligt få den igen."

Hon tycktes med dessa ord liksom vilja antyda, att mitt besök kunde vara afslutadt, om hjälp bad hon ej.

"Er man, hvar finns han?" frågade jag. "Kan man ej tala sig till rätta med honom — är det ej möjligt att väcka en mänsklig känsla i hans bröst?"

"Hvar han finns — det vet jag ej och sköter ej derom. Gud ske lof! i hemmet har han ej synt på flera dagar. Tala sig till rätta — ja, lika gerna kan ni tala till en sten, och mindre känsla än en sådan har han, så sant jag lefver."

Hon talade fort och med utesäglig bitterhet. Barnet vid hennes bröst började gråta och hon vaggade det häftigt i sina armar, under det hon fortfor nästan liksom för sig sjelf:

"Jag höll honom likväl kär en gång — då var jag en glad, ung flicka, och både han och andra sade mig, att jag också var fager under ögonen att se till, och för hans skull ville jag gerna varit både grann och rik; dock — fattiga voro vi båda, men med helsa, friska armar och kärleken i hjertat går det nog bra ändå, tänkte jag, och så gifte vi oss. Så länge vi bodde på landet hade jag intet att klaga öfver, men sedan vi kommo hit till staden, der frestelsen lurar öfver allt och lockade honom att

supa, har det beständigt gått utför. Både helsan, hoppet och kärleken har han tagit ifrån mig, och nu — nu hatar och förbannar jag —”

”Tyst, tyst, arma qvinna! Och likväl — detta späda barn vid ert bröst —!”

Hon såg upp på mig med en vild blick och en rysning skakade hennes kropp.

”Ja, det är det värsta — rågan på allt — det är synd — det är skam — det är allt elände på jorden. Jag föder dem med vånda, men hvad är väl det mot pinan jag känner i min arma själ vid tanken på det lif, till hvilket de födas! Vill ni öfva barmhertighet mot mig fru, så hjälp mig att bli skiljd från honom, som snart bringar mig och barnen till att dö af svält. Jag vill och kan arbeta, och ensam med dem skall jag sträfva så långt förmågan räcker och fri från allt det onda, som nu ofta gror i mina tankar — må Gud förlåta mig!”

Hon såg på mig med ett så förtvifladt och bönfällande uttryck, att jag inom mig fast beslöt att göra allt hvad jag kunde för att lossa de ovärdiga band, som ännu bundo henne vid denna make, som, med stöd af dessa barbariska lagar, hvilka ge mannen rätt äfven till hustruns arbetsförtjenst, snart skulle störta henne i lika djupt moraliskt som yttre elände. Du vill ju hjälpa mig, Fredrik, och tala med vår vän, häradshöfding K.?”

Hennes man böjde hufvudet till svar, och hon fortsatte sin berättelse.

”Men är ni då sjelf fri från all skuld, Elna? Har ni med tålmod och mildhet försökt väcka hans bättre känslor?” sporde jag till svar på hennes utbrott, ty jag har ju sett så många hustru som sjelf haft stor andel i det onda, hvaröfver hon klagat.

”Jag har gjort mitt bästa, fru, och tror ni ej mina ord, så fråga värdinnan här på stället, hon har sett och vet hvad jag utstått, och utan henne skulle jag förgåtts.”

Barnet hade somnat vid hennes bröst, och hon reste sig upp och lade det på den torftiga bädden. När jag såg hennes tärda kropp, den de söndriga kläderna knappast skylde, lutad öfver det sofvande barnet, förstod jag, att namnlösa lidanden och umbäranden, våld och oförrätter gjort henne till denna skugga af menniska, till denna sorgliga motsats af hvad hon sade sig en gång hafva varit: en fager, älskande och förhoppningsfull ung qvinna.

I detsamma öppnades dörren och en liten sex års gammal gosse kom in. Han var blek, förfrusen och skälfvande, och påsen

i hans hand gaf tillkänna, att han varit ute för att tigga några af de smulor, som falla från rikemannens bord.

Modren rodnade och svarade brådskan. "Jag vet, fru, att barnen ej få tigga, men i min nöd har jag ingen annan råd — och vår Herre känner, att det är min sista tillflykt."

Hon tog påsen ur gossens hand och tömde några bitar af dess innehåll i den gråtande lilla Malins knä, som vid åsynen deraf torkade sina ögon och med den lätta öfvergång från sorg till glädje, som är en af barndomens lyckliga förmåner, glad utbrast: "Sill — ack!" och ifrigt började bita i de läckerheter, som fallit henne till del.

Jag tog upp min börs. "Se här", sade jag, "här är en riksdaler; gå bort och lös ut garnhärfran, jag stannar hos barnen så länge."

"Jag kan ej gå ut i dessa trasor. Den sista kjorteln jag egde, och sjalen jag fick efter min mor, tog han sist han var hemma", svarade hon kärft.

"Så går jag sjelf då, om ni ger mig anvisning på stället", sade jag.

"Nej, i en sådan syndens och förderfvets håla skall ni ej gå, fru, det passar ej för er. Nej — då lånar jag hellre af mor Landqvist, värdinnan, kjortel och sjal och hemtar garnhärfran om några ögonblick."

Hon skyndade ut och strax derefter inträdde en äldre, snyggt klädd kvinna.

På mina frågor gaf hon svar, som fullkomligt bekräftade, att den olyckliga hustrun talat sannt.

"Ja, frun kan bäst döma, hurudan han är, mannen, då jag omtalar för er ännu ett drag", sade hon. "Jag hade i julas kokat en gryta gröt, ty huru fattigt jag än må ha det, så har jag ändå alltid sträfvat med att fira helgen på anständigt vis. Af gröten gaf jag ett litet fat åt Elna och barnen och mjölk i en mugg. Jag sätter det här, Elna, på det ni må få ha det i fred", sade jag och stälde fatet och muggen upp på en hylla här utanför i köket. Olyckligtvis råkade *han*, som ej varit hemma på flera dagar, att just då komma i dörren till gården och hade troligtvis hört mina ord, ty då jag senare kom ut i köket, voro fatet och muggen tomma. Han hade tagit allt, hvart endaste grand, tagit det från henne och barnen — det är dagsens sanning. Kan inte hjertat vända sig i bröstet på en, när man ser och hör en sådan illgerning? Ja, fru, han tog maten ur munnen på sina egna barn, och han gjorde det sjelfvaste julafton!"

Hon hade under det hon talade blifvit allt mera upprörd och torkade emellanåt sina våta ögon med förklädessnibben.

"De bodde förut här näst intill", fortfor hon efter en stund, "men värden vräkte dem i höstas, och då tog jag dem från gatan hit in i denna skrubben, der de åtminstone ha tak öfver hufvudet. Hos tillsyningsmannen här i distriktet har jag ett par gånger försökt utverka hjälp, men det enda jag kunnat få har varit litet stenkol. 'Mannen bör ju kunna arbeta', heter det, och inte heller tro de, hvad en stackars qvinna, som jag, säger om allt eländet, som just han för i huset. Om ni kan, fru, så hjälp henne, ty nöden är stor — det är visst och sannt."

Elna återkom nu med garnhärfvan i sin hand, och ett uttryck af tillfredsställelse lifvade hennes bleka ansigte, då hon lade den i min och sade:

"Der är den. Gud ske lof! nu bränner inte den mer på mitt samvete, och om jag blott kan bli fri från *honom*, så både vill och skall jag ärligt betala frun riksdalern igen."

Jag tog garnet och många sorgsna tankar förde det i mitt sinne. Godt och ondt — huru underligt blanda de sig ej om hvarandra här i lifvet! Man tror sig tjena det första, och plötsligt finner man sig med smärtsam förundran ha varit medel för det sednare. Jag lemnade ut denna garnhärfva en gång, glad i tron att dermed gifva den betryckta arbete och förvärf; jag höll den nu åter i min hand, och hvarenda tråd tycktes hviska till mig en sorglig saga om förnedring, synd och förderf. Jag tänkte, att hvad man än må bygga med lag, något fridens tempel uppför man ej på hemmets grund, så länge man bygger med orättvisan som byggmästare.

Mitt hjerta blef fullt och mina tankar gingo nu till dig. Jag tänkte på huru du — äfven du Brutus — beröfvat *mig* eganderätten —"

"Jag? till hvad?" sade hennes man hastigt och såg på henne med en frågande blick.

"Ställ dig ej så oskyldig, Fredrik. Har du ej tagit ifrån mig ända till sista skymten af min egendom — fattigdomen? Har du ej nära på beröfvat mig till och med minnet deraf — du, mitt hems, min lyckas konstefarne arkitekt! — och gifvit mig en ställning så lycklig och fri som hade jag tillfört dig en hel förmögenhet?"

"Förmögenhet ej, Bertha, men — *förmögenheter*, som ej kunna uppvägas med guld. I det fallet är du en mer än vanligt

rik qvinna", svarade han och såg på henne med ett lyckligt leende.

"Tyst smickrare och hör nu vidare. — I värdinnans hand lade jag några riksdaler till inköp af det nödvändigaste, dock var den hjälp, som här fordrades, större än jag ensam kunde gifva, och jag stod just och öfverlade med mig sjelf, hvar och på hvad sätt jag bäst skulle kunna klappa på barmhertighetens dörr, då den olyckliga hustrun visade mig vägen.

"Jag tjenade en gång i ett rikt hus", sade hon, "och dottern der, en vacker fröken, hade min mor ammat. Hon gifte sig med en fin ung herre, men som var fattig sjelf, ett par år efter det jag gått åstad och gifvit mig i olyckan. Först bodde de på landet, men i fjol flyttade de hit till sta'n. Hon skulle nog räcka mig en hjälpsam hand, om hon visste af nöden som jag utstår, och jag har ofta tänkt på henne; men skammen har afhållit mig från att bedja henne om hjälp, ty hon har sett mig under bättre dagar. Jag har mött henne fler än en gång; förnämlig ser hon ut men god och gemen som förr. De bo i det grannaste huset vid torget. Det är fru S. och hennes man är en storherre."

"Fru S.!" afbröt Fredrik, "bekant för rikdom, skönhet och eleganta toaletter. Ja, hennes man är en "storherre", med slösande vanor, och känd för sina frukostar, sina hästar och hundar och sina kostbara nöjen."

Bertha fortfor:

"Väl känner jag henne ej, men jag vill bli er förespråkarska Elna", svarade jag. "Garnhärfrvan tager jag; den får ej ännu en gång trassla in sig på krogen. Farväl!"

"Farväl, fru, och Gud välsigne er!"

Jag stod åter bland dimmorna på gatan. Huru ljusa och lätta tycktes de mig ej emot den tunga luft jag andats derinne! 'Suar hjälp är dubbel hjälp', sade något inom mig, och jag vände stegen till storherrens granna hus vid torget.

Skulle jag i rikemannens boning finna äfven barmhertighetens?" — — —

"Bordet är serveradt", anmälde jungfrun i dörren till matrummet.

Dimmorna hade flytt, och den bleka novembersolen bröt sina strålar mot det glänsande snycket, som Bertha tog i sin hand, då hon med sin man ånyo inträdde i salongen.

"Ser du, Bertha, hvilken skimrande färgton der hvilat öfver föremålet för andra delen af din berättelse", sade han. "Skola ej nu ljusa färger komma på paletten och lyckans solsken falla öfver din tafra?"

"Åh jo, matt, flyktigt och kyligt som novemberhimmelens. Sken men ej sol, ej värme eller ljus. Skymmande stå de mörka lagparagrafernas murkna bygnad äfven här. Det är blott en ny illustration till samma text", svarade hon och blickade tankfullt framför sig.

"Och som staffage ha vi nu smycket. Måla på, Bertha. Jag längtar efter interiören från rikemannens boning."

"Nå väl", började Bertha, "entréen till denna boning var ljus och behaglig. Breda med mattor belagda trappor förde upp till öfre våningen, dit jag gick med ljudlösa steg. Framför tamburdörrens blanka rutor stannade jag och drog på klocksträngen, och en liten stund förflöt, innan dörren öppnades af en betjent-gosse, som på min förfrågan om fru S. var hemma och tog emot, svarade ett högdraget: "ja" och att "hennes nåd" var i salongen. Jag smålog för mig sjelf åt den dubbla tillrättavisningen, kastade en flyktig blick i den förgyllda spegeln, som hängde midt för ingången, strök litet på hattbanden, lade en vilsekommen lock på behörig plats i pannan, och strax derefter stod jag inne i ett stort åttkantigt rum.

"Ljus, blommor och klara färger göto sig tillsammans till en smakfull bakgrund åt föremålen derinne, som gäfvio mig ett angenämt första intryck. Två guldlockiga små flickor, med armar och hals hvita som alabaster och blekröda rosor på kinderna, lekte på den brokiga brysselmattans lysande blomsterknippen. Vid fönstret, der en plaskande vattenstråle föll emellan Callornas saftiga blad ned i en glänsande snäcka, som en liten knäböjande marmortriton, nästan gömd bland gröna växter, bar på sina armar, satt en ung qvinna med ett arbete hvilande i knäet och en bok i handen. Det var fru S. Då hon hörde dörren gå upp, reste hon sig från stolen och kom emot mig med en frågande min.

Der stod jag nu, förlägen, obekant, fullkomligt på det klara med anledningen till mitt besök, men ytterst generad af inledningen, det vill säga af att presentera min egen anspråkslösa person. Jag kastade en hastig blick på det fina, vackra ansigtet framför mig; det såg blidt och älskligt ut om också för ögonblicket liksom litet stelnadt i en viss förnäm undran, då hon mätte mig med forskande blickar.

Nu först märkte jag, att ullgarnshärfvan i all sin ursprungliga gråhet hängde utanpå piraten vid min arm, och troligen förlänade den äfven åt mig sjelf en tarflig anstrykning, som hjert stack af mot den der eleganta bakgrunden och gaf *henne* ett första intryck motsatt det jag sjelf erfarit.

"Hon tager mig visst för en strumpstickningsmaskin att döma af den förnäma minen", tänkte jag och reste på hufvudet, och med ens var jag på det klara äfven med inledningen.

"Min fru", sade jag enkelt och tog ett steg framåt, "förlåt att jag, fastän fullkomligt obekant, vågar bedja om en liten stund af er dyrbara tid. Jag är fru H., men det är endast i egenskap af ombud för nöden jag kommer till er, jag gör det trygg i tron, att ni, liksom jag, sjelf en lycklig qvinna, vänligt skall lyssna till mina ord, och jag är viss, att ert kärleksrika hjerta skall förstå förespråkarskan och villfara hennes bön."

Hon räckte mig handen med ett artigt leende, i det hon bjöd mig stiga fram och taga plats; den förnäma stelheten hade lemnat rum för en intagande ledighet i åtbörder och sätt.

Isen var nu bruten och jag berättade utan omsvep den olyckliga qvinnans sorgliga historia. Hon lyssnade med stigande intresse, gjorde några frågor och utbrast slutligen upprörd:

"Stackars qvinna! Stackars Elna! jag mins henne så väl. Hon var alltid glad och sorglös, när hon tjenade i mitt hem, och hon kallades den vackra Elna då. Och nu så djupt nedtryckt i eländets dy! Ack ja, visst vill och skall jag hjälpa!"

Hon steg upp och stod liksom tvekande en stund, men sade derpå endast: "Ursäkta mig, fru H." och lemnade rummet följd af de små flickorna, som skrattande fattade tag i hennes rikt garnerade kjol och lekfullt buro upp det långa släpet, när hon försvann genom en dörr på venstra sidan af salongen.

Mina ögon foro drömmande öfver föremålen i det vackra rummet, men tankarna voro ej med, och jag såg därför ej annat än mina egna betraktelser öfver livvets olika lotter och kontrasterna, de skarpt utpräglade, som väcka så många otåliga frågor i vår själ. — Den fina vattenstrålen plaskade entonigt mot snäckans botten, i det den stänkte perlor öfver Callornas breda blad, och med den blandade sig ett svagt sorl af talande röster från rummet näst intill. Så förflöto några minuter.

Plötsligt tycktes det som om rösterna kommit mig helt nära, och jag såg att dörren, genom hvilken fru S. gått ut, sakta gled upp och lemnade en liten öppen springa. Väl kunde mina blickar

ej tränga genom den, men ljuden inifrån blefvo deremot fullt hörbara i salongen, der jag satt. Gerna skulle jag velat stiga upp och trycka det förrådiska låset till igen, ty att lyssna till hvad som ej är ämnadt för ens öra, förefaller mig nästan som ett bedrägeri; men huru skulle jag väl obemärkt kunna stänga dörren och utan att äfven dermed göra mig skyldig till en ogrannlagenhet? Jag hade således ingen annan råd än att försöka höra så litet som möjligt, men det minsta möjliga var härvidlag mer än nog för att innan kort, mot min vilja, fångsla min hela uppmärksamhet.

”Min söta Emilia”, sade en manlig stämma med en liten anstrykning af otålighet, ”de der barnsligheterna orkar jag ej höra längre. Du vet mer än väl, att ej många hustrur få sina behof fylda med sådan lätthet som du; ja, jag tycker sannerligen att jag sörjer för dig och barnen, både hvad toaletter och annat beträffar, på ett sätt, som lemnar intet öfrigt att önska, och du bör verkligen sjelf vara den första att inse fördelen af, att inga penningssummor finnas i din börs — de halka så otroligt lätt ur händerna på ett fruntimmer.”

”Käre Henrik”, svarade fru S. med en lätt darrning i rösten, ”det är ej nu fråga om toaletter — och du vet mer än väl, att i det fallet är din egen fåfänga större än min — det är fråga om att kläda den nakna och mätta den hungriga. Neka mig ej, Henrik, det är svårt att ej få lyssna till sitt hjertas kraf, och det är orätt att sluta handen till, när den *kan* ge.”

”När den *kan* ge!” Skall det kanske vara en liten fin påminnelse om hvad som följde med din hand, när du gaf mig den?

Spara mig sådana — sådana — lindrigast sagdt — obetänksamma ord, Emilia, och tacka din himmelske Gud, barn, som inrättat det så vist, att ni, svaga qvinnonaturer, som inte passa för eller förstå affärer och penningens värde, ega i familjens hufvud tillgång till det förstånd och den omtanka, som ni sjelfva sakna.”

Jag blef så uppfylld af harm, der jag satt och hörde på denna snillrika utgjutelse, att jag i min ifver nästan höll på att afbryta det der ljusa familjehufvudet med en kraftig protest, men jag hejdade mig lyckligtvis. Hvad menar du, Fredrik, får ej Vår Herre bära skuld för mycket, som han bestämdt är oskyldig till? Och huru tror du väl att han i detta fall dömde familjens hufvud kontra familjens hjerta?

”Denna olyckliga qvinna, som behöfver hjälp”, fortfor fru S., ”är en af de forna tjenarinorna i mitt föräldrahem — dottern till min gamla amma.”

"Ja så, och nu tigger hon på grund af er släktskap", skämtade han.

"Det är genom en fru H., medlem af skyddsföreningen, som jag fått del af hennes nödställda belägenhet", svarade fru S. saktmodigt.

"Fru H. eller fru K. eller hvad de nu må heta — så bevara oss ifrån dem! Du vet, söta, Emilia, att jag inga sympatier har för de der föreningarna med sina filantroperande skyddspatronesser, dessa vandrande tiggarpåsar, som betla i stort och som min själ — förlåt jag svor — intet godt göra, när de springa omkring och nöta egna skor och andras trappor endast för att lägga hyende under lättjan."

"Men, Henrik", frågade hon med skälfvande stämma, "har jag då ingen rätt —?"

"Se så — se så, min vän, nu sätta vi punkt för det kapitlet", afbröt han med myndig ton. Efter ett litet uppehåll fortfor han blidare: "Kläd dig väl till middagen, Emilia lilla. Jag går snart ut och kommer troligen tillbaka med ett par bekanta. Låt Johan hemta upp från källaren af den sista sherryn jag fick hem — och se nu ej modstulen ut. Ett vackert leende på värdinnans läppar hör till bordets bästa prydnad — glöm ej det, dåraktiga barn!"

Jag hörde en dörr öppnas och åter slutas. Att det var fru S., som lemnade sin mans rum en annan väg än hon gått in, slöt jag af en sorglös hvissling, som allt emellanåt förkunnade, att han ännu fanns kvar derinne. Snart hörde jag honom gnola temligen högljudt på en bekant operamelodi, och med blixstens snabbhet smög jag mig bort och tryckte dörrlåset till, viss att hans egen röst skulle vara min bundsförvandt. Han hade kallat mig en "skyddspatronessa" — ja, i den stunden var jag det verkligen, ty nu skulle hans hustru för alltid vara skyddad för förödmjukelsen att veta, det jag hört samtalen, som förts derinne.

Jag satte mig åter ned vid fönstret och försökte att från mitt ansigte förjaga hvarje skugga, som skulle kunna stämpla mig som lyssnerska, men ack, hvad jag kände mig sorgsen i mitt sinne!

Denna unga qvinna i sin lysande boning, med sitt skeu af lycka, hvad hon ändå tycktes mig arm — ofri och bunden som hon var! — Han berömde sig, denne man, af offren åt sin egen — och kanske äfven hennes — fåfänga; han nekade henne intet, tyckte han, af den yttre glans som han sjelf älskade att se omgifva den, som bar hans namn; men han fjettrade hennes hand

med lagens boja och nekade henne frihet att följa den ädla känsla, som bjöd henne att räcka handen åt lidandet och nöden. Han tog hennes guld och bytte sig till livvets alla njutningar och nöjen, men grymt trampade han hennes menliga rätt under fötterna, tillropande henne endast ett: "dåraktiga barn!", när hon ville offra på människokärlekens altare, sola sig i den glans som skimrar i tacksamhetens tår och mot en försvinnande bråkdelen af detta guld köpa sitt hjerta ett grand af livvets bästa glädje.

Vet du Fredrik, jag höll nästan på att brista i tårar vid mina egna mulna tankar, men ljus bröt in och skingrade molnen, och jag såg en syn. Omstråladt af lyckans gloria sväfvade ett familjehufvud fram för mina ögon — ett riktigt Janus-hufvud med två ansigten, af hvilka det ena bar dina drag — det andra din hustrus. Öfver dina läppar susade orden: "To Sjæle og en Tanke", och hon hviskade: "To Hjerter og et Slag". Jag satt drömmande och lyssnade som till de ljufvaste toner. Men var väl min syn blott en drömbild? Ack nej! Jag kände att det var mitt eget hems ljusa verklighet jag såg, och en innerlig glädje fyllde för en stund min själ.

Helt visst syntes återskenet deraf ännu på lyssnerskans ansigte, då fru S. trädde ut från det inre af våningen, ty hon betraktade mig så förvånad, som hade hon ej sett mig strax förut. Sjelf hade hon också undergått en märkbar förändring, och jag visste ju mer än väl, hvori den hade sin grund. Hennes annars bleka kinder färgades nu af en varm rodnad, de mörka ögonen livvades af en sällsam glans och i de fina dragen omkring hennes mun, gömde sig ett slags stolt smärta. Hon tycktes mig obeskrifligt skön.

"Förlåt mig, fru H.", sade hon, "att jag så länge låtit er vänta men jag blef uppehållen der ute. Jag har med verklig bedröfvelse funnit, att jag, tvärt emot min förmodan, ej för ögonblicket disponerar öfver en så stor summa, som jag anser behöflig för att räcka den stackars Elna en verksam hjälp. Men", fortfor hon med en nervös darrning i rösten och tog fram detta étui, "den får ej uppskjutas för det, och jag ber er taga detta smycke — jag har en mångfald af sådant glitter — och förvandla det i penningar. Det är en gåfva af min oförgätliga mor och egnar sig därför väl att användas på detta sätt, ty hon fann alltid glädje i att lätta lidandets börda."

Jag tog smycket och tårar stego mig i ögonen, men jag vågade ej tala af fruktan att förråda mig sjelf.

"Tack!" sade jag blott och tryckte innerligt den älskvärda kvinnans darrande hand.

"När en passande boning blifvit funnen", fortfor hon, "så öka er godhet med att gifva mig upplysning om stället. Måtte edra bemödanden att utverka en skilsmessa emellan de olyckliga makarna krönas med framgång!"

Vi vexlade ännu några ord, utbytte en afskedshelsning, och jag lemnade fru S., som, utan att veta det, på dessa korta stunder tillvunnit sig en deltagande och förtrogen vän.

Just som jag kom i tamburen öppnades en dörr strax bredvid den, som förde till salongen, och en man trädde ut. En cigarr glödde i hans mun och han insvepte sig i ett lätt rökmoln, i det han kastade en flyktig blick på den "vandrande tiggarpåsen", och gaf den sin gärd med att föra fingrarna till kanten af sin hatt, när han gnolande skyndade ned för trappan.

Snart stod jag på gatan. Det var redan sent, och jag ilade hemåt brådslande och upprörd.

Du vet nu, Fredrik, att både garnhärfvan och smycket, fastän så olika, hviska om samma lagliga oförrätter, om tårar och sorg, och att jag i dag riktat min lefnadserfarenhet med den bittra, bedröfliga vissheten, att så länge en sådan lag står kvar, finns för mången fattig kvinna och hennes barn ingen annan räddning undan svält, elände och kanske brott, än — skilsmessa. Detta är ju mer än sorgligt! Hjelp mig nu att tala med härads-höfding K. Jag får ingen ro förrän jag vet denna olyckliga kvinna fri."

"Ja, jag vill hjälpa dig och jag hoppas vi skola lyckas. — Men detta smycke — det bör ej fru S. återse vid någon behagsjuk kvinnas bröst. Låt värdera det — jag köper det, Bertha."

"Kom låt mig få kyssa din älskade, enfaldiga gamla panna, Fredrik", svarade Bertha och drog sin mans hufvud intill sig. "Med denna kyss inviger jag dig till en kämpe, den mest hugstore bland de hugstora, för den gifta kvinnans eganderätt."

"Och som en pant på min trohet skänker jag eganderätten till smycket åt dig, Bertha."

"Tack, Fredrik! Jag vill gömma det väl. Må det bli en talisman, som — om jag någonsin ett enda ögonblick skulle kunna glömma — återkallar i mitt minne all den sällhet, hvarmed du smyckar min stig."

"Men jag vill ha garnhärfvan i utbyte."

"Det var ett dåligt byte, Fredrik, hvad skall du väl med den?"

”Jag vill gömma den väl, Bertha, och — om jag någonsin skulle kunna glömma — skall den tala om för mig, att af många-handa slag äro de garn, med hvilka en ädel qvinna binder sin mans hjerta.”

5. Slöjdnyheter.

En föreståndarinna samt en prisdomarinna ha blifvit utsedda att bevaka våra qvinliga utställares intresse vid expositionen i Wien. Det önskningsmål vi förlidet år framhöllo är således redan vunnet, och då de personer som åtagit sig de båda befattningarne äro lifvade af verkligt intresse för saken kan man hoppas det bästa af deras verasamhet. — Den förberedande utställningen i Stockholm af de qvinliga arbetena var af stort intresse, synnerligast betraktad såsom kulturbild. Främsta rummet intog utan fråga *allmoge-arbetena*. Redan här besannades således vår antydan om att våra konstväfverskor och ”amatörbrodöser” hafva åtskilligt att lära af det oförfalskade skönhetssinnet och den naturliga uppfinningsgåfvan hos qvinnan af folket. Bland det anmärkningsvärdaste af allmoge-arbetena nämna vi ”*Snårväfnaderna*” (”bänkapös, åkedyndor, hängkläden”), hvita täcken, dräll och bolstervar m. m. från Skåne, Blekinge, Dalarne och Norrland; hvitbroderier och hålsöm från de tre förstnämnda provinserna, särskildt ett par hålsömsdukar, af bildande händelser ur dagens historia, (t. ex. godsherrn med sin hund i begrepp att skjuta en hjort, afbildningar af de tvänne systrarna, som förfärdigat arbetet, betraktande genom fönstret vårfoglarnas ankomst, och slutligen fartyget, som skall öfverföra arbetet till ”det stora landtbruksmötet i främmande land”), tömmar från Östergöthland, band från Roslagen och Dalarne, spetsar från Dalarne, utmärkta spånadsprof från alla provinser, deribland äfven af en 8 års flicka i Sörmland, lärd i hemmet; tillbehör till provinsdräggerna från Bleking och Dalarne (deribland en s. k. ungmorsmössa och en väska, utsydda med nästan österländsk färgprakt). Af de vackraste bland dessa föremål ha vi låtit taga mönster och skola framdeles meddeja dem, lämpade för finare arbeten i det bildade hemmet. — Särskildt påpeka vi en matta från Norrland, väfd af hemfärgadt garn i ett vackert drällsmönster, gult på brun botten. Man beundrade mönstret och tygets ovanliga tjocklek, men lade kanske ej vidare märke dertill om man ej händelsevis kom att granska staden, då man märkte att det osynliga inslaget utgjordes

af — trasor! En gammal klädning, färgad brun och sönderklippt i remsor, hvilka, begagnade som inslag, bildade ripslika ränder i tyget, så breda att 5 inslagshvarf utgjorde 1 dec.-tum — se der hela hemligheten; Sedan vi nu röjt den, kunna vi ock röja uppfinnerskans namn, *Stina Öman, Ljusdal* (adr. kyrkoherden Roos), tilläggande en önskan att de i hvarje hus på landet så vanliga, men ofta så fula trasmattorna hädanefter måtte omgestaltas efter *Stina Ömans* sinnrika idé. Troligen skulle man med samma fördel kunna begagna till inslag bast, sådant som köpes för en obetydlighet i så kallade ryska mjölmattor, och redan nu begagnas till mattväfnad, hvilken dock blir mindre varaktig.

Bland vackra väfnader, lämpliga för efterbildning, nämna vi äfven frukostservietter af *smedsenkan Svartling, Lerbäck* (adr. Fru Hedda Burenstam) af glänsande halfblekt linnegarn, väfnaden lik kaffebal, samt ett randigt tyg af *Sofia Carlson* (samma adress) liknande dalkullornas kjortlar, gult och rödbrunt; äfven ett annat slags konstväfnad, som kunde bli det vackraste möbeltyg. —

Närmast allmoge-arbetena i intresse stodo amatörsarbetena, hvaribland förekommo broderier, miniatyrmålningar, spetsarbeten, träarbeten m. m. vittnande om utsökt smak och stor skicklighet. — Ett och annat arbete inom denna klass efter nordiska mönster hade för oss särskildt intresse, men då åtskilliga dylika arbeten, som ej hunnit afslutas, lära om någon tid komma att särskildt förevisas återkomma vi till ämnet i nästa häfte.

Här må det vara nog att påpeka hurusom återvändandet till inhemska mönster synes komma att medföra äfven ekonomiska fördelar. De arbeten, som under utställningen gäfvo anledning till beställningar, voro nämligen alla af inhemska mönster. Så en bordduk i drakslingor, arbetad efter mönster lemnadt af professor Malmström, och hvaraf beställdes en reproduktion till ett pris af 200 R:dr r:mt, spetsar utmärkt väl knyplade i helt egendomliga mönster af en dalkulla i Leksand, täckväf af en annan kulla i samma socken, m. m. (adr. fru L. Svedelius).

Dylika utställningar borde kunna anordnas hvarje år utan fara för att ej inkomsterna skulle betäcka utgifterna. Kunde der-vid utfästas några pris för de vackraste arbeten på olika områden, tro vi att det vore ett godt sätt att uppmuntra och verka för en lifvigare afsättning inom denna gren af hemslöjd. Förslag till verkliggörandet af en dylik plan samt anmälan från personer i Stockholm och landsorten som skulle vilja med råd eller dåd medverka dertill emottagas med nöje af Red:n.

Vi lemna här utställningen för att nämna några slöjdnyheter från andra områden.

Bland dessa skulle vi önska att kunna ha såsom en stående rubrik: *barnarbeten i hemmet*. Det vore nämligen af största vigt att kunna utfinna arbeten lämpliga för småfolket, att hålla dem trefligt sysselsatta i hemmet och sätta dem i stånd att bidraga, vare sig till familjens samfälda trefnad, eller till inkomsterna i ett fattigt hem. I detta syfte har under vintern några damer i Stockholm verkat genom att bilda små lärokurser för hopsättning af tändsticksaskar, ett lika lätt, som för barnen roande arbete, hvarigenom många af eleverna sedermera på lediga stunder inbringat 1 à 2 R:dr i veckan, d. ä. i många fall större delen af hyran för familjens bostad. — Spånarbeten, hvartill material finnes att tillgå från Clæstorps slöjdskola på industri utställningen i Stockholm, skulle äfven lämpa sig för barnen i hemmen, äfvenså handsksömnad. Skulle någon bildad person i Stockholm vilja i dessa ämnen bilda en liten lärokurs för fattiga barn och derom meddela sig med Red:n af Tidskrift för Hemmet kunna spån till de första försöken erhållas gratis, samt en handskmaskin till låns. — Bland nyttiga och behändiga föremål från slöjdskolan på Clæstorp nämna vi små hyfvelbänkar för barn, samt små sybågar att skrufva fast vid arbetsbordet, och i hvilka arbetet kan utspännas utan att behöfva sys fast. Båda delarne fås på industri utställningen i Stockholm eller på requisition adresserad till *Katrineholm, Clæstorp*.

Till fördelarne af den lilla förberedande utställningen af de till Wien ämnade arbetena, räkna vi ett stegradt intresse för den svenska spetsindustrien. Man har länge klagat att denna industri är i aftagande och att beställningar ofta ej på lång tid kunna utföras, helst under sommaren då utarbetet betalar sig bättre än knypplingen. Detta har gifvit anledning till en plan att använda några skickliga knypplerskor till lärarinnor och möjligen i Stockholm kunna anordna så väl enskilda lektioner, som äfven undervisning i skolor. I Borås har på detta sätt en spetskola kommit till stånd, hvarifrån skickliga knypplerskor utgått så väl till bondstugan som till salongen. Vi ha bland annat hört en ung dame inom hufvudstadens högsta krets och som lärt konsten af Boråsknypplerskan säga, att hon numera ansåg knyppleryn oumbärlig för sin dagliga hemtrefnad.

Den som har lust att följa den unga damens exempel och deltaga i en liten lärokurs i knyppling behågade med första insända skriftlig anmälan till Red:n af Tidskrift för Hemmet.

6. Ännu några ord om Modetidningar.

(*Freja*, illustrerad, skandinavisk modetidning. 1873 N:o 1—8).

Tidskrift för Hemmet har i en föregående årgång genom tvänne insändare yttrat sig om modetidningar, dels varnande, dels försvarande. Vi ansluta oss här till försvaret på samma gång vi dock varna för öfverdrift och missbruk. I Sverige har egentligen aldrig funnits mer än en enda inhemska tidskrift för moder och arbeten, det gamla så kallade "Konst och nyhetsmagasin", en af de bäst redigerade tidskrift i lättare ämnen vi egt och som också upplefvat 26 årgångar innan den för omkring trettio år sedan upphörde. Bristen på medarbetare och den öfverhandtagande smaken för utländska mode och mönster lærer slutligen förorsakat dess fall. Sedan dess hafva vi, med undantag af ett par kortlifvade försök, lefvat uteslutande på långods, och göra så än i dag. Tvänne modejournaler hafva visserligen med detta år börjat utkomma på svenska, men de äro endast öfversättningar af tvänne mycket spridda tyska tidskrifter, *Die Modenwelt* och *Der Bazar*. Af dessa föredraga vi den förstnämnda, hvilken utkommer på svenska under benämningen *Freja* och innehåller, utom modeplanscher med mönster, beskrifningar på nya, till en del ganska vackra och ändamålsenliga arbeten, med väl gjorda afbildningar och mönster. I jembredd med sträfvet att gifva våra handarbeten en sjelfständig, nationel prägel, kunna vi med stor fördel använda *Freja* så väl för inhemtande af nya arbetsmetoder och idéer, som för att genom henne följa smakriktningen på kontinenten och deraf tillegna oss det för våra förhållanden lämpligaste.

Tidskrift för Hemmet kommer ock, enligt öfverenskommelse med utgifvaren af *Freja* att i förklaringarne till sina mönster hänvisa till arbetsmetoder, som i *Freja* finnas närmare beskrifna. Bland vackra och egendomliga arbeten, som i de första häftena återfinnas nämna vi indiskt broderi, läderbroderi, den återupptagna spets sömmen, efterbildning af klostersöm, m. m.

Till *Frejas* förtjenster hör äfven att hon söker återgifva de tekniska benämningarna på, svenska ett bemödande hvari vi troget vilja understödja henne.

Freja utgifves med 2:ne nummer i hvarje månad till det ytterst billiga priset af 1 R:dr 60 öre i kvartalet.

Förklaring af Mönsterplanschern.

N:o 1, drakslingsmönster, motivet från en runsten, användbart så väl till broderi i färger, som till spetsöm, lappsöm, damastväfnad, träskulptur och sågning, m. m. Förstoradt har det användts till en bordduk ämnad för utställningen i Wien och af hvilken vi här lemna en beskrifning. Duken af ljusgrått kläde, broderiet i mörkare grått, hvarannan slinga med högsöm (chatérsöm i relief) hvarannan bildad af pålagda snören, allt i ylle, men alla kanter af snören eller stjelksöm i silke, de inre af ofärgadt silke, de yttre af en dunklare skuggfärg. För högsömman skäres mönstret ut i skinn*) hvarefter figurerna fästas på duken och öfversys med vanlig chatérsöm. På chatérsömman bildas sedan med långa silkestyng en teckning af skarpa viggas. På de af snodder bildade slingorna utgöres teckningen af 3 å 4 långa silkestyng, på regelbundna afstånd, med hvilka snodderna fästas. Den teckning mönstret utvisar återgifves bäst med kontursöm (stjelk- eller kedjesöm) eller ock vanlig chatérsöm. — Drakslingorna kunna äfven bildas blott af snören eller till och med af garn eller silke, tillsydt med små regelbundna stygn i annan färggrad, hvad vi skulle vilja kalla *snabbsöm*. Hvar efter kanterna sys med stjelkstygn eller dubbel kedjesöm. Äfven kunna de sys med *flåtsöm*, hvarå beskrifning följer i nästa häfte. De kunna äfven uthuggas af kläde och sys fast med gles trensöm (languette) i annan färg.

Förstoradt och sydt med flätband (soutache) på maskin med lappsöm på tyll blir mönstret utsökt vackert till gardiner. Korteligen, man har med drakslingsmönster fritt val för nästan alla arbetsmetoder, med undantag af korsstyngt.

N:o 2, ett utsökt fint mönster för spets- eller hvitbroderi; kan äfven sys i färger på kläde eller sidenband med sysilke och stjelksöm.

N:o 3, sys med påläggsöm eller fylles med kontursöm.

N:o 4, ett fint mönster, motivet från bronsåldern, kan sys i spetsöm och hvitbroderi eller ock i färger, till nåldynor, korgbottnar m. m. Tillökadt med N:o 2 kan det bilda mittelparti till en kudde.

N:o 5, kan utföras med ganser och påläggsöm.

N:o 6, motivet en gammal syask från 1600-talet. Sydt på hvitt kläde eller rips efter alla konturer med tre rader kedjesöm, den yttre rödbrun, den dernäst laxgul och den innersta grön, samt de små hvita mellanrummen mellan de på mönstret streckade partierna (hvilka lemnas hvita) öfversydda med tre å fyra långa stygn i den gröna färgen, bildar det en högst egendomlig och vacker bård att användas till bordduk, stolsdynor, m. m.

N:o 7, ett fantastiskt bårdmönster, som, utfördt med sysilke och lös kedjesöm, hvarje liten figur i olika färg, alla af samma höjd på färgskalan, gör en egen och vacker verkan. Förstoradt blir det vackert till mellanrand på kuddar, bård på borddukar, eller till rökmössa och andra arbeten af hvilka rikt urval erbjudes i modetidningen Freja.

N:o 8, 9, spetsstjerner, efter ett gammalt klosterarbete der de voro insydda i lärft och arbetade med linnetråd i trensöm på de grundtrådar, som i mönstret äro utmärkta med starkare svart, mönstret kan äfven arbetas med guipyröm, frivoliteter, irländskt spetsarbete m. m. Sammanfogade med ett par bågar bilda stjerner en vacker "barbe". Fästade på mörkt sammet utgöra de den vackraste prydnad på hyllor, väggkorgar, m. m. Till och med speglar lärer man infatta med dylika prydnader af den framför allt annat moderna spetsömmen, för hvilken äfven Freja erbjuder många nya användningssätt.

N:o 10. Kan användas som de föregående eller ock sys med band och påläggsöm.

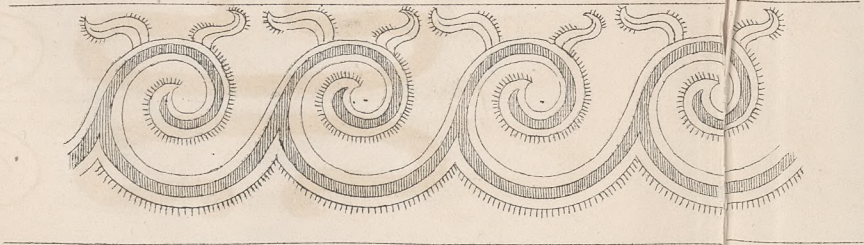
Obs. Med andra häftet utdelas till *prenumeranter* en *färglad* mönsterplansch, upptagande bland annat mönster efter motiv af snårväfnader från Dalarne, användt till ett arbete för Wien utställningen.

*) Skinnet utspännes på ett bräde, och öfverklistras med papper, på detta kalkeras mönstret som vanligt med ett mellanliggande blått kalkerpapper och ett stift, hvarefter uthuggningen går lätt för sig med sådana jern, som begagnas till träsnideri och fås i alla jernbodas i Stockholm.

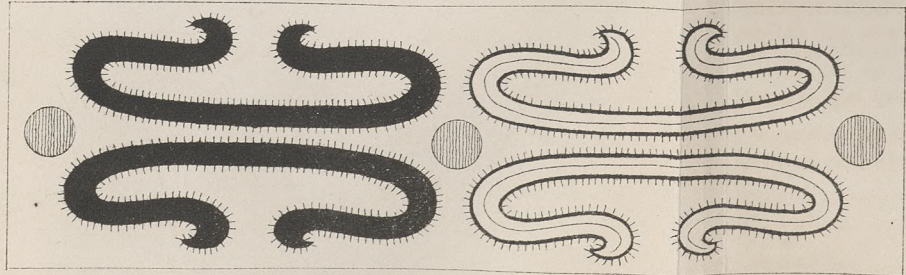
1.

2.

3.

4.

